

INVĂȚĂMÎNTUL PROFESIONAL

DISCURSUL

D-LUI MINISTRU AL CULTELOR ȘI INSTR. PUBLICE

SPIRU HARET

ROSTIT

IN ȘEDINȚA ADUNĂREI DEPUTAȚILOR

DE LA 9 MARTIE 1899.

BUCURESCI

TIPOGRAFIA «VOINȚA NAȚIONALĂ»

1899.

D. 367
1937.

Dăruite prof. Gh. Adca

INVĂȚĂMÎNTUL PROFESIONAL

DISCURSUL

D-LUI MINISTRU AL CULTELOR ȘI INSTR. PUBLICE

SPIRU HARET

ROSTIT

IN ȘEDINȚA ADUNĂREI DEPUTAȚILOR
DE LA 9 MARTIE 1899.

BUCURESCI

TIPOGRAFIA «VOINȚA NAȚIONALĂ»

1899.

INVĂȚĂMÎNTUL PROFESIONAL

DISCURSUL

DOMNULUI MINISTRU AL CULTELOR ȘI INSTRUCȚIUNII PUBLICE

SPIRU HARET

ROSTIT ÎN ȘEDINȚA ADUNĂRII DEPUTAȚILOR
DE LA 9 MARTIE ~~1898~~

1899

1899

Domnilor deputați,

Sunt aproape opt zile de când durează discuțiunea generală asupra proiectului de lege a învățămîntului profesional. Constat, însă, că din cei patru oratori cari au vorbit contra lui, numai doi au spus ceva, și foarte puțin, asupra fondului legii, asupra a ceea ce este adevărata ei esență: Cea mai însemnată parte a discuțiunii a mers numai asupra unei chestiuni cu totul secundare, după părerea mea.

Afară de aceasta, chiar de la începutul acestei discuțiuni, a intervenit o parte oare cum personală, asupra căreia să-mi dați voe să nu mă opresc. Chestiunea pe care o avem în desbateră e mult prea importantă, pen-

tru ca să mai amestecăm într'însa și personalitatea noastră. 'Mă pare rău însă de o vorbă ȃisă de onor. d. Stolojan, și pe care nu știu cu ce intențiune a ȃis-o. M'am temut ca nu cum-va să fi creȃut d-sa că prin aceea vorbă ar putea să arunce o umbră între d. Dim. Sturdza, președintele consiliului, și mine. Sunt foarte liniștit în această privință, și de aceea nici nu mă opresc asupra acelei insinuării. Când doi oameni ca d. Sturdza și mine au lucrat cum am lucrat noi împreună timp de ani întregi, cu atăta abnegare și în așa de deplină înțelegere, socotesc că nu incidentul neînsemnat al unei vorbe ȃise în treacăt, și despre care nici nu-mi aduc aminte, și nu știu cu ce sens voiu fi ȃis-o, va putea să strice această bună înțelegere, care sunt sigur că nu se va schimba nici odată (*aplause*).

D lor, intru de-adreptul în chestiune.

Voiu fi însă silit să încep cu partea secundară a discuțiunii, de oare-ce dintr'însa adversarii proiectului au făcut partea principală.

Maă întâiu, să răspund la o întrebare pusă, atât de d. Stolojan, cât și de d. Aurelian, pentru ce am presintat eu, și nu ministrul de domenii, acest proiect de lege? Și este posibil ca și unii dintre d-voastră să se mire de această împrejurare. D-lor, lucrul

este foarte simplu. În prima linie, este pentru că ministerul instrucțiunii are adî chiar în resortul său o parte foarte însemnată de învățămînt profesional, o parte pe care, dacă am evalua-o după numărul școlilor și al școlarilor asupra căruia se revarsă acest învățămînt, este incontestabil mult mai însemnată de cât aceea care se află în resortul ministerului domeniilor. Lucrul acesta nu a vroit nimănî să-l spue ; și dacă se spunea, de sigur că de la început îndoiala pe care unii din d-voastră veți fi putut-o avea asupra acestei chestiuni, ar fi dispărut. Voiu mai reveni asupra acestei chestiuni, care este de mare însemnătate.

Dar mai este și alt-ceva, este că legea învățămîntului secundar și superior, votată anul trecut, reclamă complectarea ei prin legea învățămîntului profesional, așa că aceste două legi nici nu pot fi despărțite una de alta. Atât în expunerea de motive a proiectului de anul trecut, cât și în multe alte ocațiuni mai înainte, eu n'am lipsit de a apăsa cu stăruință asupra acestui punct ; și vă aduceți aminte, în oare-cari ocațiuni solemne anul trecut, și chiar în discuțiunea proiectului de lege a învățămîntului secundar și superior, am spus tot-d'a-una că nu se poate ca reforma învăță-

mintului să se oprească aici. Noi nu făceam anul trecut de cât că începem reforma, și trebuia să o complinim prin legea învățămîntului profesional. Până atunci, însă, eu sunt pus în pozițiunea, foarte grea, de a nu putea aplica legea învățămîntului secundar și superior, în care d-voastră ați pus atâtea speranțe, din cauză că îmi lipsește organizarea învățămîntului profesional. Ce trebuia dar să fac eu? Să aștept până ce un alt minister s'ar fi ocupat de această afacere?

Dar pentru ministerul de instrucție este mare urgență, și se poate ca un alt minister, ocupat cu alte afaceri de o mai mare grabă pentru dînsul, se amâne pe cine știe când rezolvarea acestor dificultăți în cari se sbate ministerul instrucției. Trebuia dar se lasa să se compromită întreaga reformă, chiar în partea ei deja realizată?

Se dice: nu trebuia să încalcați domeniul altui minister. Voi spune mai pe urmă câte-va cuvinte despre teoria aceasta, a ceea ce se numește domeniul unui minister. Dar nici măcar obiecțiunea aceasta nu se poate susține; căci, după cum am spus de la început, eu eram îndreptățit să mă ocup de învățămîntul profesional, pe care-l am chiar așî în resortul meu, și încă într'o măsură mult mai însemnată de cât ministerul dome-

niilor. Eram obligat s'o fac, pentru că acest învățământ, de la creațiunea lui, de acum 20 de ani, a fost lipsit de o lege. Școlile profesionale de fete, pe cari nu cred să le revendice vre odată ministerul domeniilor, datează de la 1877, și există numai în virtutea unei simple măsurii budgetare.

De atunci, regulamente s'aun făcut pentru dînsele, dar nu este încă nici o lege care să le consacre existența, și se stabilească regimul lor. Cine trebuia dar să alcătuiască această lege, dacă nu ministerul instrucției, de care aceste școli depind? Și această sarcină îi revenia cu atât mai mult, cu cât, după cum am spus de la început, partea de învățământ profesional care cade în resortul ministerului de instrucție este cu mult mai însemnată de cât cea care revine celui de domenii. Nu sunt de cât 17 școli, cu un total de 1796 școlari, sub dependența acestui din urmă minister; pe când cel de instrucție, pe lângă 18 școli profesionale de fete, cu 1908 eleve, mai are 3 școli de meserii pentru băieți; are învățământul agricol în toate școlile normale de învățatori și în seminarii; are învățământul lucrului manual, care, după legea din 1896, trebuie să se dea în toate școlile primare rurale. Până acum, acest învățământ s'a introdus în 509 școli, și

se dă la 14.351 copii, cari învață dogăria, strungăria, timplăria, fringheria, fabricarea coșurilor, rogojinelor, a pălăriilor de paie, a periilor, sculptura în lemn, țesătoria și o sumă de alte meserii ; dar va trebui introdus pe rând în toate cele 3500 școli rurale ce avem ađi, și în toate cele-alte 4000 cari mai trebuie înființate în viitor. Pentru toate acestea, eă trebuie să mă îngrijesc ca să formez personalul didactic, pe lângă grija ce-mi dă chiar în present acest învățămînt tehnic.

Și cînd aceasta este situațiunea, cînd chiar astă-dî ministerul de instrucție are sub îngrijirea sa un învățămînt profesional necomparabil mai întins de cît cel ce se află sub depedința orî-cărui alt minister, voiți d-voastră ca el să se desintereseze de acest învățămînt, sub pretextul falacios că nu cade în atribuțiile sale a se ocupa de dînsul ? Dar ce dovadă mai puternică voiți să aveți că nu e așa, de cît cifrele pe cari vi le-am citat ?

De altmintrelea, dați-mi voie să vă amintesc că chiar în sentimentul d-voastră a tuturor a fost — în tot cursul anului trecut — că învățămîntul profesional privesce pe ministerul instrucțiunei publice ; așî putea să vă aduc vrafuri de doveđi, din cari

să se vadă că se cerea cu insistență ca ministerul instrucției să se ocupe de școlile profesionale, și era dar o datorie pentru ministerul instrucțiunii publice să o facă.

Convingerea aceasta, domnilor deputați, am avut-o tot-d'a-una, și e multă vreme de când mă ocup de chestiune. Onor. d. Stolojan dicea că nu m'am ocupat de dînsa de cât cele cinci-spredece zile cât am stat la Viena. 'L rog să creadă că nu este așa, și că un proiect de lege de asemenea importanță nu se alcătuesce în câte-va zile, dacă nu te-ai ocupat multă vreme de chestiune.

Fără drept iarăși se plînge d. Stolojan că prezentarea acestui proiect a fost o surprindere pentru d-sa. Eū nu m'am ascuns nici odată că lucrez la dînsul ; d. Stolojan a știut-o, și nu a protestat nici odată ; și nici nu vĕd cum m'ar fi putut opri, de a mă ocupa de o ramură de învățămînt care face parte din îndatoririle mele.

Cînd proiectul a fost gata și l'am adus în desbaterea colegilor mei, singura observațiune ce a făcut-o d. Stolojan a fost că fac rău că iaū școlile de la ministerul domeniilor ; în privința legii însăși, nu a dis nimic, și nici nu mi-a imputat că de ce nu m'am ocupat de dînsa. Iată, d-lor, care este istoria acestui proiect.

Trec acum la alt subiect.

În discuțiunea urmată până acum, punctul principal—care, după mine, trebuia să fie un punct cu totul secundar — a fost întrebarea de ce să se treacă școalele profesionale de la ministerul domeniilor la cel de instrucțiune. Și, d-lor, cum chestiunea a fost mult discutată, voi fi silit să iaș lucrurile pe rînd, ca să nu rămăe nimic fără răspuns.

Maî întâi, toți cei cari sunt în curent cu afacerile școlare știu că, până la 1883, aceste școli aparțineau ministerului instrucțiunii publice, afară de cea de agricultură, care aparținea ministerului de lucrări publice.

Observ aci că d. Aurelian făcea o eroare de date când dicea că școlile acestea depind de ministerul domeniilor de 32 de ani, ceea-ce ne-ar fi dus la 1867, pe când se știe că acest minister a fost creat numai de la 1 Aprilie 1883.

Ei bine, nu vėd de ce, dacā la 1883 nu s'a rėsturnat lumea prin trecerea acestor școli la ministerul domeniilor, s'ar rėsturna astă-dī prin reīntoarcerea lor iarāși la ministerul instrucțiunii publice.

D. Take Ionescu a pronunțat cu această ocaziune un cuvint caracteristic. D-sa a dis : «pentru ce să se atingă patrimoniul ministerului de do-

menii?» Oare înțelege d-lui cum că afacerile țerei sunt închise în câte-va cercuri din cari nu este voie să se iasă, și că grupa de interes care este pusă în unul din aceste cercuri este antagonista grupei de interes din alte cercuri? Nu cum-va ministerul de domenii, sau cel de lucrări publice, sau alt minister, dirigează interese cari ar fi în opozițiune cu acelea pe cari le dirigează ministerul instrucțiunii publice? Sunt sigur, d-lor, că dacă d. Ionescu s'ar mai gândi la cuvântul ȃis de d-sa, nu l'ar mai menține. Nu este vorba, d-lor, de a se mări sau a se micșora patrimoniul unui minister. D-voastră știți că ministerele noastre s'aun înființat cum a dat Dumnezeu. Unele din ele datează de la Regulamentul Organic, altele sunt formate prin decrete Domnești, și puține din ele, dacă nu chiar singur ministerul domeniilor, sunt înființate prin o lege; iar atribuțiunile pe cari le aun sunt moștenite de pe timpuri, așa cum s'aun apucat. Nu este dar de mirare dacă astă-ȃi se fac din când în când schimbări în atribuțiile ministerelor, pentru că s'aun schimbat lucrurile, și se schimbă pe fie-care ȃi. Așa, chiar în iarna aceasta s'a hotărît trecerea serviciului penitenciarelor de la ministerul de interne la cel de justiție, și

nu-mi aduc aminte ca ministrul de interne să fi făcut vr'o opozițiune; din contră. S'a găsit că serviciul acesta este mai în legătură cu ministerul justiției de cât cu ministerul de interne, și s'a trecut acolo. Tot așa a fost în 1883 când s'a înființat ministerul de domenii, și când o sumă de atribuțiuni de la alte ministere au fost luate de la acestea, și s'a format cu ele ministerul domeniilor.

Tot așa va mai fi și în viitor. Prin urmare, să nu vorbim de un patrimoniu, care nu există, al ministerului de domenii.

S'a mai dis că această trecere a școlilor de la un minister la altul, ar fi un semn de deconsiderare și un început de desființare a ministerului de domenii.

Să-mi erte onor. d. Aurelian să-I spun că mă mir de vorba aceasta. A fost oare o deconsiderare și un început de desființare în 1883 pentru ministerul instrucțiunii publice, când școlile comerciale i s'au luat și au trecut la alt minister? A fost deconsiderat ministerul de interne când i s'a luat serviciul penitenciarelor și s'a trecut la ministerul de justiție? A fost deconsiderat ministerul financelor când întreaga administrație a domeniilor Statului i s'a luat pentru a forma un nou minister? Nici de cum.

Și asemeni preocupări nu trebuie să avem.

Singurul lucru care trebuie să ne preocupe este ca toate serviciile de la diferitele ministere să fie bine îngrijite, fie ele anexate la orî-ce minister ar fi. (*Aplause.*)

Să cercetăm acum cauzele pentru cari eș propun trecerea celor câte-va școli de la ministerul de domenii la cel de instrucție.

În expunerea de motive, eș am înșirat vre-o câte-va, cari n'aș convins însă pe cei cari aș combătut proiectul de lege, dar pe cari, să'mi dați voe ca eș să le consider ca destul de însemnate. Pe lângă acelea, voiș mai cita încă unul saș două, cari nu aș figurat în această expunere.

D-lor, primul motiv este că învățămîntul general, acel de care s'a ocupat legea din 1896 și cea din 1898, este neisprăvit fără învățămîntul profesional.

În mai multe rînduri, în decursul anului trecut și în decursul anului acesta, și chiar de când am venit la minister, mereș am insistat asupra acestuș punct, și nimeni nu m'a contradis, pentru-că am cea mai deplină dreptate, și nici adversariș acestuș proiect de lege nu vor putea să spună că este alt-fel.

D-lor, este o lipsă de echilibru în

activitatea noastră școlară de astăzi, pentru că nu este lucru normal ca toată tinerimea unei țări să urmeze o singură direcțiune de învățămînt; nu este normal, nu este regulat, este cōtra interesului țerei ca toți copiii cari au terminat cursul primar, să nu poată îmbrățișa alte cariere de cît carierele liberale.

Ei bine, noi anul trecut am făcut o lege care pînă acum avem toate motivele de a spera că ne va duce la rezultate mai bune încă de cît acelea cari s'au realizat pînă acum, și prin urmare trebuie să prevedem că, dacă pînă la 23 Martie 1898 era o îngrămădire așa de considerabilă a tinerimei la învățămîntul secundar general, cu atît mai mare va fi de ađi înainte; pentru că natural este ca și părinții, și copiii, să tragă la un învățămînt care presintă mai multe garanții de serioșitate.

Apoi noi deja ne plîngeam de această îngrămădire a tinerimei numai la licee. Și d-voastră nu puteți să tăgăduiți că este absolut greșită direcțiunea exclusivă pe care a urmat-o tinerimea pînă astăzi la noi.

Să vadă cine-va că la începutul anului școlar se grămădesc la înscrieri în clasa I de liceu mii de copii din cari abia 4 la sută termină liceul; lucrul acesta nu trebuie să ne îngri-

jască? Nu trebuie să ne întrebăm care este pricina acestui rezultat de-sastros?

Pricina, nu este nevoie să o căutăm departe ca să o găsim; este în natura însăși a lucrurilor; este că nu toate capetele sunt făcute la fel, și dacă unul este propriu să facă matematici superioare, altul ca să învețe limbile antice, nu este tot așa pentru toți cei l'alți. Din contră, majoritatea tinerimei nu este proprie să facă cursurile de liceu. Atunci dar, eu, ministru al instrucțiunei, căruia 'mî incumbă datoria de a îngriji de educațiunea tinerimei, nu trebuie să fac nimic pentru ca tinerii aceia cari reu să înscriu în liceu, să apuce o direcție mai potrivită aptitudinilor lor naturale?

D-lor, datoria aceasta a mea a devenit și mai imperioasă de anul trecut, de când cu votarea legii noi, care nu mai admite de cât 50 de școlari în fie care clasă. Această dispoziție figura și în legea veche, nu e vorba, dar nu se aplica, pe când acum avem hotărîrea a o aplica în mod strict; anul trecut am și pus-o în aplicare, și nu am primit în clasa I mai mult de 50 de școlari.

Dar dacă noi vom aplica această dispoziție și în spiritul, și în litera ei, ar trebui ca un mare număr de

copii să rămână pe din afară, fără putință de a căpăta alt învățământ de cât pe cel primar.

Anul trecut, am trecut cum am trecut peste această dificultate ; sunt convins însă că la Septembrie viitor dificultatea va fi mult mai mare, și că va merge crescând în anii viitori. Ce va trebui să fac eu în fie-care toamnă, când vor veni sute de copii cari să ceară înscrierea în licee, și cărora nu le voi putea da locuri ? Din două una : sau să-i las pe drumuri, sau să fac adăogiri de clase paralele ; prin urmare, să contribuî eu însumi la agravarea unui rău contra căruia m'am ridicat tot-d'a-una și am căutat să-l înfrînez.

D-lor, mijlocul de a eși din dificultate nu este de cât unul : de a crea învățământul profesional, care în cea mai mare parte nu există, pentru ca în el să-și găsească loc copiii cari nu pot și nu trebuie să intre în liceu. Și este logic ca ministerul care are greutățile, să aibă în mână și mijloacele de a le rezolva. Iacă încă un motiv pentru care se impune ca tot ministerul instrucțiunii să aibă în mână și învățământul profesional.

Am dis că trebuie să creiăm un învățământ profesional ce nu există. În adevăr, oratorii cari m'aū precedat și cari aū combătut proiectul, aū vorbit

ca și cum nu ar fi, și nu ar trebui să fie alt învățământ profesional, de cât cel ce se predă în cele șapte-spre-dece scoli de la ministerul de domenii.

Dar dacă la atâta s'ar reduce învățământul profesional din țara noastră, slabă speranță ar trebui să avem pentru viitor ; căci, după cum ve voiți dovedi cu date statistice, nu este posibil ca învățământul profesional ce se poate da în acele șapte-spre-dece scoli să răspundă la nevoile țarei, mai cu seamă față cu organizarea cea nouă a învățământului secundar.

Domnilor deputați, este o greșală capitală de a se crede că învățământul profesional trebuie să fie dat numai într'un mic număr de scoli mari și costisitoare, cari să se adreseze numai unui mic număr de tineri de elită. Tocmai din contra, învățământul profesional este destinat celui mai mare număr de copii, aceluia cari nu pot să urmeze învățământul secundar general, fie din lipsă de mijloace materiale, fie din lipsă de capacitate intelectuală. Pentru dinșii trebuie dar un mare număr de scoli, pe cari să le aibă toți la îndemână, și cari, tocmai din cauza marelui lor număr, trebuie să fie cât mai economice posibil.

Astăzi, după cum am mai spus,

învățămîntul profesional se dă în 17 școli care depind de ministerul domeniilor, și care costă 1.600.000 lei, și în 18 școli profesionale de fete, în școlile normale de învățători și în seminariile, precum și în școlile primare rurale. Veți admite, cred, că aceste din urmă școli, care depind de ministerul cultelor, nu e admisibil a se trece la acel al domeniilor; și mi se pare iarăși evident că nu este nici de cum logic ca unul și același învățămînt, acel tehnic, să fie împărțit la două ministere deosebite; căci trebuie să observați că, atunci când se pretinde a se menține la domenii cele 17 școli, se cere în realitate, nu separarea învățămîntului profesional de cel general, ci împărțirea chiar a învățămîntului profesional la două ministere deosebite.

Dar, domnilor, școlile ce am enumerat sunt cu totul departe de a satisface trebuințe. Proiectul propune înființarea unui număr considerabil de școli de grad inferior, în care învățătorii au un rol principal, și în care vor urma copiii de pe la etatea de 11 sau 12 ani înainte. Se cuvine oare ca aceste școli să fie puse sub dependența ministerului domeniilor, când personalul lor îl formează cel de instrucție, și când învățămîntul însuși, în vederea vîrstelor școlarelor, nu se

poate da de cât după metode cari sunt străine ministerului domeniilor? Proiectul mă propune înființarea școlilor inferioare de meserii pentru băeți, întocmai după planul celor existente deja pentru fete, și cari depind de ministerul instrucției; ce logică ar fi ca cele de băeți să se alătore la ministerul domeniilor?

Recapitulând cele spuse, rezultă dar că în competența ministerului instrucției rămân școli în cari se dă, sau se va da, învățămînt profesional, al căror număr este necomparabil măi mare de cât acela al școlilor ce se află ađi sub conducerea ministerului domeniilor. Vor fi acolo 256 școli elementare profesionale, școlile inferioare de meserii, pentru băeți și fete în număr de cel puțin 40, fără să măi vorbim despre școlile normale, seminariile și miile de școli rurale, în cari se învață agricultura practică și lucrul manual. Toate acestea depind ađi de ministerul de instrucție, sau se cere a se înființa după inițiativa lui, și după nevoi pe cari numai el le-a recunoscut până acum, și numai el este în măsură de a le satisface. A se trece tot acest învățămînt la alt minister, ar fi imposibil, pe lângă că ar fi și contrar principiului pus de adversarii proiectului, și pe care eu de alt-fel nu-l admit de loc, că patrimoniul unui minister trebuie

să rămână în veci neschimbat. Așa fiind, și de oare-ce nu se poate admite că învățămîntul profesional să fie împărțit în două, ce alt rămâne de făcut, de cât ca cele 17 singure școli ce sunt ađi la domeniū, să treacă tot acolo unde este și numărul cel mare de școli de același fel?

Dar, domnilor, trec la un argument de altă ordine.

Proiectul de față este alcătuit într'un sistem oare-care. Adversarii lui s'aū ferit de a ataca sistemul, sau nu aū vorbit despre dînsul de cât foarte puțin și numai în treacăt, asupra câtor-va puncte izolate. Pot dice că sistemul însuși al legēi nu a fost măcar combătut, necum răsturnat de domniile lor.

Aceasta imi dă dreptul a crede că domniile lor găsesc sistemul bun, sau, cel puțin, că nu se simt în stare a-l combate cu succes.

Ei bine, partea principală, partea esențială a proiectului este aceea care se ocupă de învățămîntul profesional elementar, învățămînt pe care-l crează și-l organizează cu totul din nou, de oare-ce nimic de așa fel nu există astă-dī. În expunerea de motive, am insistat mult asupra acestui punct, ceea-ce ar fi trebuit să atragă atenția adversarilor proiectului, arătându-le locul unde trebuiaū să lovească, pentru

a desființa proiectul care nu le plăcea.

Nu au făcut-o însă, pentru că necesitatea învățămîntului tehnic elementar este așa de evidentă și sistemul ce propune proiectul este așa de simplu, de logic și de puțin costisitor, în cât nu au găsit nimic de discontra lui.

Dar creațiunea acestui învățămînt elementar se reazimă toată pe întrebuintărea învățătorilor sătești. Ei vor fi factorul principal, și proiectul trebuia, după cum a și făcut, să se ocupe de pregătirea specială ce trebuia să li se dea, pentru a-i face proprii pentru acel învățămînt elementar tehnic. Și dacă factorul principal aparține ministerului de instrucție, dacă el îl prepară pentru misiunea sa, care ar fi motivul ca pe urmă să treacă sub jurisdicția altui minister, care nu-l cunoaște și nici nu va ști să-i utilizeze aptitudinile?

Onor. d. Aurelian a luat foarte ușor, voesc să dic cu puțină considerațiune, argumentul acesta că personalul didactic al învățămîntului elementar profesional trebuie să depindă de ministerul instrucțiunei publice care-l și formează.

Dar, domnilor, sistemul proiectului fiind dat, nu vîd pe ce base se poate susține teoria contrară; căci, din două una: ori eu sunt competente să for-

mez personalul didactic pentru școlile elementare, și atunci sunt competente să administrez și acele școli; orî nu sunt competente să administrez acele școli, și atunci cum de sunt competent ca să formez personalul lor didactic?

Sau, dacă nici formarea personalului didactic nu se cuvine să fie la ministerul instrucției, ar trebui ca școlile normale, în cari el se formează, se treacă la ministerul de domenii. Primiți d-v. consecința aceasta?

Dar, domnilor, mai este un argument, pe care eu-l consider ca unul din cele mai însemnate, dacă nu chiar ca pe cel mai principal din toate. Când adversarii proiectului vorbesc despre învățămîntul tehnic, ei văd numai învățămîntul care va forma agricultorii sau meseriași, și nimic altceva.

Eu, însă, nu am în vedere numai o parte a problemei, numai formarea de meseriași sau de agricultorii; mai este un alt lucru pe care-l am în vedere, foarte însemnat, după părerea mea: este partea educativă a tinerimei. Eu socotesc că rēul de care ne plângem că ne-ar lipsi aptitudinea pentru meseriile manuale nu vine din cauză că așa am fi noi făcuți, că felul românului ar fi de a nu putea să

fie nici agricultor cum să cade, nici industriaș.

Răul vine numai dintr'o lipsă în sistemul nostru educativ, care singur este de vină ; și dovadă este că tinerii români, ori de câte ori au putut, au dat dovezi că nu sunt nici mai puțin abili, nici mai puțin pricepuți de cât ori-cari alții ; din contra.

Causa răului este numai că gândul tinerimei noastre este îndreptat numai în direcțiunea învățămîntului general ; copilul când termină patru clase primare, nu întâlnește alt ceva de cât liceul în calea lui, și este natural ca să se agațe de dînsul. Aceasta a făcut că de atîta timp toată lumea în țara românească nu face de cât să învețe latinește și grecește. Acum însă trebuie să schimbăm această stare de lucruri ; trebuie să prefacem educațiunea, fondul cugetărei tinerimei noastre, și să le arătăm la toți cum că este cu putință să urmeze direcțiunea învățămîntului tehnic, tot așa de bine ca și direcțiunea învățămîntului general, și tot cu atîta succes ca și străinii. Apoi, dacă cineva ar avea în minte numai grija curat industrială, și nu s'ar preocupa de cât să facă industriași și ucenici, ar putea ajunge la concluziile la cari au ajuns d-nii Aurelian și Stolojan, să punem pe copii ucenici în ateliere,

și am scăpat de grijă. Dar noi nu dorim numai aceasta; noi dorim ca tinerii să capete convingerea că învățămîntul tehnic este făcut pentru noi, tot așa ca și pentru francesii și germani. Mai este ca să punem în mintea tinerilor că ocupațiile manuale sunt tot așa de nobile ca și cele curat intelectuale; mai este ca să corigem tendința prea teoretică a școlilor de învățămînt general, prin tendința practică a celor de învățămînt profesional. Este dar un scop educativ pe care-l urmăresc eu, nu este numai îngrijirea de interesele economice. De aceea este în mintea mea o așa de strînsă legătură între învățămîntul tehnic și cel general, în cît nici nu pot despărți pe unul de celălalt. Cum v'ați explica d-voastră altmintrelea ca în curs de doi ani, ministrul instrucțiunii să fie veșnic silit să vorbească de învățămîntul profesional? Este pentru că e o legătură intimă și indistructibilă între aceste două învățămînte. Și dacă este o erezie unde-va, este la aceia cari cred că educația unui popor poate să fie împărțită în două tabere absolut deosebite una de alta, și antagoniste, de o parte învățămîntul general, de alta învățămîntul profesional. Aceasta nu se poate. Toate părțile învățămîntului țerei trebuie să fie veșnic în con-

tact; fie-care parte trebuie să fie imbibată de spiritul celei-l'alte.

Invățămîntul general va căpăta de la cel profesional spiritul său practic și apropiat nevoilor curente; dar și invățămîntul profesional trebuie să împrumute de la invățămîntul general metoda și didactica sa, precum și modul de a privi lucrurile într'un mod mai general de cât să pot privi în genere între cei patru pereți ai unui atelier. În ateliere, de educațiunea copiilor nu se preocupă nimeni cătu-și de puțin; de aceea respingem soluțiunea propusă de uniî din oratorii adverși, ca să realizăm invățămîntul profesional, punënd pe copii în ateliere private.

Noi căutăm, din contră, ca prin școli să dăm copiilor, atât educațiunea, cât și instrucțiunea profesională (*Aplause*).

D-lor, pentru ca să nu lungesc discuția, nu voiü mai reveni asupra celor-l'alte argumente, de o însemnătate mai mică, cari sunt arătate în expunerea de motive.

Cele pe cari le am expus ađi sunt principalele mele motive, pentru cari cred că ministerului de instrucție poate să-î revie sarcina de a se ocupa de învățămîntul profesional, tot așa după-cum se ocupă și astă-đi, și încă într'o măsură mult mai largă de cât

ministerul de domenii. Dar nu trebuie să las la o parte și un alt argument, pe care nu l'am pus în expunerea de motive, fiind-că voiam să evit tot ce ar fi putut să înăsprească discuțiunea ; dar acum sunt nevoit să revin asupra lui, de oare-ce alți oratori au vorbit despre dînsul.

D-lor, nu e un secret pentru nimeni că adesea ori se întimplă ca birourile din diferitele ministere să-și înțeleagă atribuțiunile lor dintr'un punct de vedere prea exclusiv.

Miniștrii trăesc foarte bine între dînșii ; ei se pot înțelege dintr'un cuvînt. Dar nu e tot așa cu biurourile și nu odată a avut ministerul domeniilor a se plînge de biurourile ministerului de instrucție, și viceversa. Și lucrul este explicabil, pentru că șeful biuroului vede numai lucrul pe care 'l are dinaintea lui ; el nu poate considera afacerile din un punct de vedere mai larg, și adese-ori poate perde din vedere că toate ministerele fac parte din una și aceeași administrațiune a uneia și aceleiași țări.

Aceasta este origina faimoaselor conflicte de atribuțiuni între diferitele autorități.

Să nu ne sperie lucrul, pentru că ele se produc în toate țările ; ba încă pe aiurea sunt chiar instanțe instituite anume ca să le resolve ; și dacă

la noi nu avem o asemenea instanță, trebuie să ne bucurăm, fiind-că aceasta arată că la noi sunt mai rare de cât pe acolo. Dar nu e mai puțin adevărat că se pot ivi și la noi, și se vor ivi cu atât mai lesne, cu cât una și aceeași categorie de atribuțiuni va fi împărțită între mai mulți stăpâni.

Lucrul se întâmplă astă-dî chiar; vă pot cita ceea-ce se întâmplă cu școlile primare, care pentru unele cheltueli sunt în sarcina Statului, iar pentru altele în sarcina comunelor. Ei bine, fără să fie cea mai mică rea voință, nici dintr'o parte, nici din alta, adesea ori se întâmplă neînțelegeri între minister și comune, din cauza interpretării dispozițiilor legii care fixează datoriile fie-căruia. Ministerul le înțelege într'un fel, comuna în alt-fel.

Neapărat că toate aceste mici neînțelegeri nu ar mai avea nici o cauză, dacă atribuțiile nu ar fi împărțite. Dar asemenea neînțelegeri se vor ivi într'o măsură mult mai mare, și cu consecințe mai neplăcute, atunci când unul și același învățămînt profesional va fi împărțit la două ministere deosebite, și mai ales avînd în vedere strînsa legătură care este între acest învățămînt și învățămîntul general, care rămîne la ministerul de instrucție. Ministerul de domenii nu are a

se preocupa de cât exclusiv de chestia industriei sau a agriculturii, dar nu se va îngriji de loc de ceea ce formează preocuparea celui-alt minister; și așa, când într'un an ministrul de instrucțiune va rămâne cu câte-va sute de copii pe cari nu-î poate admite în liceu, și va cere să se face școli profesionale, se poate prea bine ca ministerul de domenii să-î răspundă că interesele industriei nu reclamă asemenea înființări.

În cazul acesta, ce este de făcut? Care este situațiunea care se creează? Și cine va suferi din asemenea conflicte, cari se vor ivi în mod permanent, de cât învățămîntul public și interesele cele mai însemnate ale țerei?

Să nu credeți, d-lor, că ceea ce spun eu este numai teorie; ca să vă dovedesc că asemenea lucruri se vor petrece foarte des, vă voi da un mic exemplu, care-mi este întru cât-va personal.

Legea învățămîntului primar prevede înființarea de școli primare-superioare. Creațiunea aceasta nu s'a realizat până acum doi ani, căci a fost a se face față la alte nevoi, cu aplicarea legii în generalitatea ei, și partea aceasta a rămas de o cam dată de o parte. Acum două ani, am voit să fac o realitate din această dispozițiune a legii, pe care eu o consider ca

una din cele mai bune, și am înființat două școli primare-superioare, una la Drăgășani și alta la Focșani, cu gândul ca să primesc într'insele pe copiii cari 'și vor fi terminat cursul primar, pentru ca în două ani să capete cunoștințe de viticultură practică. Am așezat aceste școli în aceste regiuni, pentru ca să fie aproape de pepinierele Statului, unde școlarii puteau să facă lucrări practice.

M'am lovit însă chiar de la început de o dificultate : copiii cari urmau aceste școli erau în mare parte așa de săraci, în cât nu le da mâna să mai piardă două ani în una din aceste școli, după ce terminaseră pe cea primară. Părinții lor preferau a-i face să lucreze cu Țiua, în viile vecine. Din această cauză, efectivul școalelor s'a micșorat. Atunci am cerut ministerului domeniilor ca să-mi facă favoarea ca, precum ia lucrătorii cu Țiua pe cari îi plătesc cu câte 80 bani până la 1 leu 50 bani pe Ți, să ia ca lucrătorii și pe copiii din aceste școli, cu atât mai mult cu cât ei aveau o instrucțiune specială viticolă, și să-i plătească ca și pe cei-l'alți lucrătorii, după analogia orelor de lucru. În cele din urmă ne mulțămisem a li se da și numai 50 bani pe Ți, ca să poată cel puțin să-și câștige hrana.

Cară
X
 Ei bine, n'am putut să obțiu fa-
voarea aceasta. Și pe când copiii toc-
miți cu ȃiua sunt plătiți în pepinie-
rele Statului de la 80 bani până la 1
leu și 50 bani pe ȃi, copiilor din
școalele de viticultură li se plătia
abia câte 20 de bani pe ȃi. Așa în
cât scolile acestea, în loc să aibă
vre-un ajutor din partea domeniilor,
aū fost omorite de la început. Fară
îndouială, că dacă scolile acestea
ar fi fost înființate d'a dreptul de mi-
nisterul domeniilor, nu li se întim-
pla așa ceva.

Iată ce va să ȃică conflictele de a-
tribuțiuni și la ce urmări pot duce
ele ; de aceea, doresc ca asemenea
lucruri să nu se mai petreacă. Pen-
tru o școală de la Focșani și alta de
la Drăgășani, paguba nu este mare ;
dar când vom avea întregul nostru
învățămînt profesional organizat, și
când în întregimea lui el va fi su-
pus la conflicte de toate ȃilele, ar
fi un adevărat chaos, și ar fi să com-
promitem de la început, și cu bună
sciință, însăși existența acestui înv-
țămînt profesional. (*Aplause*).

D-lor, trec la o altă grupă de argu-
mente, care s'a îndreptat în contra
acestei contopiri a tuturor scolilor la
un loc.

Vreau să vorbesc despre faimoasa
chestiune a competenței.

S'a is ca nu este competent ministrul instrucțiunii publice sa se ocupe de chestiuni de nvtamint profesional.

D-lor, ai putea îndată răspunde ca nu văd pentru ce ministrul instrucțiunii, prin școalele dependinte de el, este în stare sa pro'uca medici i farmaciti pentru trebuinele ministerului de interne i juriti pentru trebuinele ministerului de justiție, i n'ar putea produce i meseriași. Ai mai putea spune ca ministerul instrucțiunii se recrutează tot din acea pătură de oameni ca i cel de domenii i n'am auit vr'o dată ca personalul ministerului de domenii sa se fi recrutat dintre acei cari posedă vr'o diplomă de nvtamint profesional. Ba încă, dacă ar fi sa arătăm lucrul mai de aproape, poate am ajunge la conclusia ca mai deseori se vor găsi la instrucție oameni cari, după natura cunotinelor lor, sa nu fie străini de chestiile de nvtamint tehnic. E adevărat ca aci este o chestie de apreciere; dovadă ca d. Take Ionescu a găsit ca în ceea ce m privește pe mine anume, tocmai împrejurarea ca sunt matematician, mă face impropriu pentru a mă ocupa de ori-ce fel de afaceri publice. D-lor, să'mă fie permis a nu urma pe d. Ionescu pe acest trim, pentru ca a-

lunci ași fi și eu îndreptățit a' mi spune părerea în privința modului cum unii avocați, amestecați în conducerea afacerilor publice, înțeleg să aplice principiile de echitate și adevăr, cari fac fondul științei dreptului.

Dar, d-lor, în ceea ce mă privește, eu recunosc că fac pată în seria miniștrilor, de oare-ce mi se pare că sunt cel d'întâiu la acest departament care am meseria de a face matematici; dar nu vęd întru cât specialitatea aceasta mă face mai puțin propriu de a administra școalele de cât era d. Take Ionescu, care era avocat. O fi avënd matematicile păcatele lor; aũ însă și o calitate: este că te fac să veđi lucrurile drept, să spui numai adevărul și numai ceea-ce cređi că este bine. Că eu voiũ reuși sau nu în concepțiunile mele, aceasta se va vedea; țara va judeca. Dar nu mi se poate face cauză de inferioritate, un fel de «*capitis diminutio*» din cauză să am studiat matematicile și nu dreptul.

În acești doi ani, am reușit să trec prin destule dificultăți, grație ajutorului d-voastre, al corpului didactic, și concursului destul de bine-voitor al tuturor.

Eu însă sunt sigur că, dacă am reușit să trec peste nevoi, aceasta o datoresc în mare parte și împrejurărei

că educațiunea mea științifică m'a făcut să pun sistemă în întreprinderile mele, să las la o parte tot ce era ne-realisabil și tot ce nu era drept, și să nu negligez nici una din părțile problemelor cu cari am avut a mă ocupa.

Să creadă d. Take Ionescu că spiritul practic îl are mai mult acela care se ocupă de o știință absolut exactă, care nu permite nici o abatere de la logică, de cât acela care, prin natura ocupațiunilor sale, caută să facă posibilul din imposibil și negru din alb, A mai vorbit d. Take Ionescu despre chestiunea competenței, contestând ministerului de instrucție orî-ce pricepere în materie de învățămînt profesional. Asupra acestui punct mi se pare însă că părerile d-sale aŭ variat cât-va. Se vorbește că în 1893, când d. Carp a venit cu legea învățămîntului profesional, a fost un oare-care schimb de vederi între d-sa și ministrul instrucțiunei de atunci, care cugeta să facă și el o lege asupra învățămîntului profesional; se mai spune că atunci s'a întîmplat ceea-ce nu s'a întîmplat cu ocazia proiectului de față, că unul dintre miniștri a pus piciorul în prag, dîcînd «fie-care minister cu patrimoniul lui.» (*Aplause.*)

Apoi, dacă la 1893 acestea erau opiniile d-lui Take Ionescu, nu ved de

loc ce s'a întâmplat de atunci, pentru ca aceste păreri ale d-sale să se schimbe cu desevîrșire.

Dar să revenim la chestie.

D-lor, fără nici un gând de a atinge întru ceva pe nimeni, precum sunt convins că nimeni din cei cari aŭ vorbit contra proiectului de lege n'aŭ avut o așa intențiune, să-mi dați voe să insist și eu asupra chestiunii competenței diverselor ministere, în ceea-ce privește învățămîntul profesional.

Adversarii proiectului aŭ spus ver-de și respicat că ministrul instrucțiunii publice este incapabil—cuvîntul s'a ȑis de d. Take Ionescu—a se ocupa de învățămîntul profesional.

Mai întaiŭ, să-mi dați voie să dau doveȑi cum că incapacitatea aceasta nu există, și că, în ori-ce cas, dacă incapacitate sau incompetenȑă există, apoi pecatul acesta il purtăm cu toȑii de-opotrivă, nu numai ministrul instrucțiunii. Iaŭ un exemplu recent și despre care s'a vorbit, chiar în această discuȑie: învățămîntul agriculturii în școlile normale și în seminariii. Ni s'a spus: aveȑi de ani întregi agricultura în școlile normale; cari sunt rezultatele ce aȑi dobândit?

Știu și eu că n'am făcut mare lucru până acum. Dar d-voastră știȑi oare prin ce împrejurări aŭ trecut

școlile normale, și ce se face chiar în acest moment, pentru ca starea de lucruri de care vă plângeți să nu mai dureze?

Școlile normale până ieri-alaltăieri n'aveau clădirile lor, umblau cu chirie de colo până colo, n'aveau o bucătărie de pământ al lor.

În asemenea situațiune, cum voiăți să se facă agricultura practică în școlile normale? Aceasta este cauza că până acum cursul de agricultură în școlile normale se făcea numai în mod teoretic, după carte, și fără aplicații practice.

Însă cum că chestiunea s'a înțeles, așa cum trebuia să fie înțeleasă, încă de demult, este că în 1886 d. Sturdza, ca ministru al instrucțiunii, a luat hotărîrea ca fie-care școală normală să fie scoasă din orașe, sau așezată la marginea orașelor, pentru a putea avea o bucată de câte-vă hectare, necesară pentru aplicațiunea efectivă a lucrărilor agricole.

✕ Măsura aceasta este decretată încă din 1886, și nu este vina noastră dacă de atunci lucrul n'a fost pus în practică—pentru că la 1888 liberalii s'au retras de la guvern, și acei cari au venit în locul lor nu și-au dat seama de importanța acestei măsuri, ci s'au mărginit a face palate luxoase, cu electricitate, cu mașini cu aburi, cu

încăldire centrală; dar la acest punct, care este partea esențială din învățămîntul normal, nu s'aŭ gîndit de loc. A trebuit ca liberalii să revină la guvern, pentru ca imediat, chiar din primele lui zile, să readucă chestiunea pe tapet. Și iată măsurile ce s'aŭ luat: mai întăiŭ, toate școlile normale aŭ astădi terenul lor de cultură. Școlile din Craiova și Galați, cari erau ultimele ce rămăseseră fără teren, am făcut ce am putut și li l'am procurat; pentru cea din Galați, ne-a dat comuna; pentru cea din Craiova, am cumpărat. 1

În ceea ce privește învățămîntul însuși, se împlinesc la Maiŭ două anŭ de cînd, ducendu-mă la Iași ca să vizitez școala normală—am luat înțelegere cu directorul acelei școale, ca să mi presinte un proiect de reorganizare a învățămîntului agricol, în așa fel, în cît acest învățămînt să devie efectiv, și să nu se mai facă numai cu cretă pe tablă. 2 De atunci aŭ urmat lucrări continue asupra acestei chestii, și cea din urmă fasă o formează raportul d-lui Halitza, din care d. Stolojan a reprodus partea care era în favoarea tesei sale, dar n'a reprodus tocmai părțile cari ar fi rēsturnat cu desăvirșire raționamentul seŭ. D-sa a reprodus din acest raport părțile cari arată că învățămînt-

mul agricol în școlile normale a fost un învățămînt fictiv pînă acum ; dar de ce n'a spus că constatarea aceasta noi înșine am făcut'o, și atunci am pornit ancheta aceasta, și d. Halitza a fost însărcinat de mine să facă raportul de care s'a servit d. Stolojan, și să'mi propue măsuri practice, pentru ca starea aceasta de lucruri să înceze.

Trebuia să mai spună că d. Halitza propune măsuri și recomandă procurare de material pentru fie-care școală în parte, și că toate măsurile propuse de d-sa sunt aprobate deja, și sunt pe cale de execuțiune. De ce n'a bine-voit să citeze și din rezoluția ministrului de pe acel raport, pentru că atunci am fi vădut că ministrul nu se desinteresează așa de tare de chestiunea învățămîntului agricol, precum a bine voit dumnealui să spue. Voi face eu ceea ce d-sa n'a făcut.

Iată cum începe rezoluția :

«E indispensabil ca tot ce se învață în școală, să se învețe în mod serios, cu gândul de a utiliza acel învățămînt. Inșă învățămîntul agricol în școlile normale de învățători se pare că nu a fost coprins pînă acum în această regulă. Pentru a îndrepta acest neajuns, cel puțin pe cât se poate, dispune :...»

Și vine pe urmă o serie de 12 mē-

surî ce prescriu, pentru ca învățămîntul agricol să se facă în mod efectiv, chiar de școlari, cu mâinile lor, să lucreze pămîntul, să facă plantațiuni ; ca fie-care școală primară rurală să aibă plantațiuni ; ca fie-care absolvent să capete din școala normală un număr oare-care de arbori, pe cari să-l planteze la școala lui, și din ei să se distribue la țeranî. Măsurî cu caracter mai practic de cât acestea, cum vreți d-voastră să ia cine-va ?

D-lor, scim că ministerul de domenii calcă și el pe drumul acesta, că a luat și el măsuri de acest fel, precum distribuire de semințe bune, și altele asemenea ; dar să mi se dea voie să spun că în ceea ce privește înțelegerea unei nevoi și a modului practic de a o satisface, eu socotesc că nu suntem noi mai pe jos de cât la domenii.

Dar, d-lor, fiind-că facem citațiuni, să-mi permită onor. d. Stolojan ca să citez și eu ceva de la d-sa, care-mi va servi ca să arăt că, dacă e vorba de învățămînt practic și efectiv al agriculturii, apoi nici în școlile speciale, întreținute cu atâtea sacrificii de ministerul domeniilor, lucrurile nu stau mai bine de cât în școlile normale, cari cel puțin nu sunt școli speciale de agricultură.

Iată ce dicea onor. d. Stolojan în Martie 1885, pe când era ministru al domeniilor, despre școala de agricultură de la Herăstrău :

«Cunosc eū pe elevii școalei de la «Herăstreū ; el nu știu să pună nici «plugul în brazdă, nu sunt în stare «se deosebească orzul de grâu. Iată «pentru ce am refuzat de a face din «această școală o școală superioară, «și am cređut că este mult mai bine «a se trimite 14 tineri în străinătate». (*R. sete, applause*).

7 Ei bine, când chiar ministrul respectiv, chiar d. Stolojan, apărătorul spiritului practic de la ministerul domeniilor, ne spune că acel spirit practic nu a putut ajunge nici până a face pe școlarii de la Herăstreū se deosebească orzul din grâu, ce trebuie să credem despre dînsul ? Mai poate el oare să fie un element de discuție ?

Mai este o altă măsură radicală care e încă luată pentru îmbunătățirea învățămîntului agricol în școlile normale. Sunt silit, d-lor, să insist asupra acestui lucru, pentru că dintr'însul s'a făcut un punct principal de invinovățire contra noastră. Până acum învățămîntul agricol în școlile normale se da de către profesorul de știință naturale și fizice. Când profesorul acela era licențiat, era natural ca învățămîntul agricol să fie

sacrificat; sau, dacă era un agronom, atunci învățămîntul teoretic era sacrificat.

Ei bine, e o măsură deja luată, și pe care d-voastră ați consacrat-o printr'un vot, că aceste două învățăminte de la 1 Septembrie viitor sunt despărțite. Profesorul de științe naturale va fi un licențiat, iar cel de științe agricole va fi un agronom practic, care toată vara va sta pe câmp cu școlarii și va lucra împreună cu dinșii, va trage cu plugul brasde, va planta, va culege, și cele-l'alte. Va fi un învățămînt eminentemente practic.

Așa fiind, vom vedea dacă, peste câțiva ani, vom mai merita criticele d lui Stolojan în ceea ce privește acest învățămînt.

Prin urmare, acușatiunea aceasta să bine-voiți s'o dăm la o parte. Același lucru doresc să fac și pentru seminare. Acolo însă problema presintă oare-cari dificultăți speciale, pe cari nu le-am putut încă înlătura.

Trec, d-lor, la un alt fel de învățămînt profesional, care se află tot sub autoritatea ministerului de instrucție.

D-voastră știți că, prin legea învățămîntului primar din 1896, s'a introdus învățămîntul lucrului manual în școlile primare rurale.

Această îndatorire ne-am împlinit'o,

și am împlinit'o cu succes. Doresc și altora ca să se felicite atât cât ne felicităm noi de succesul nostru în această privință.

✦ Scopul acestui învățămînt nu este de a forma meseriași; aceasta nu se poate cu copii cari de abia aū până la 12 ani, dar să-î facă să-și desmorțească degetele și să știe să le întrebuițeze în chip util la nevoie, să rămăe cu deprinderea lucrului manual și dacă se poate, cu știința de a exercita o industrie cât de mică.

Ei bine, d-lor, lipsiți cu totul de mijloace, fără locale, fără maistri, fără nimic, am reușit numai în câți-va ani să introducem lucrul manual în peste 500 de școli, și să-l dăm la peste 14.000 de copii, cari învață meseriile cele mai variate. Până în câți-va ani de zile, o să ajungem ca să introducem în toate școlile rurale acest învățămînt. Ce fac acești copii? Impletesc paele, lucrează fringhiile, lucrează lemnul, fac dogărie. Toate acestea sunt meserii puțin obositoare, dar cari rentează ceva, și aū început a produce. Cine a umblat prin satele de pe marginea Jiului din Dolj, a putut să vadă pe țeranii la lucrul câmpului, cu capul acoperit cu pălăria de pae, în locul enormei căciuli de mai înainte. (*Aplause*). Pălăriile acestea sunt făcute de copiii lor. Nu pretind că am

înființat industrii în țara Românească, dar este o îndrumare, prin deprinderea copiilor noștri cu lucrul manual.

Să vorbesc acum despre școlile profesionale de fete.

Ni s'a spus: ce ați făcut cu dînsese? Ce rezultate ați dat? D Stolojan mi-a cerut o statistică, cu care avea de gând să mă estermineze.

Ei, d-lor, dacă ministerul instrucțiunii ar fi dispus și el pentru fiecare școală profesională de un buget de cel puțin 100.000 lei pe an, precum dispune ministerul domeniilor, pentru școlile sale, poate am fi putut să presintăm și noi ați rezultate de la școlile noastre profesionale de fete, pe cari nu știu dacă l'ar putea prezenta ministerul domeniilor. V'am spus adineaori că școlile aceste există ați fără o lege, că s'a înființat prin o pornire generoasă a ministrului Chițu, într'o bună inspirațiune la 1877; dar după eșirea din minister a d-sale, atenția celor-l'alți miniștri fiind îndreptată în partea învățămîntului general, școlile acestea ați rămas cu ceea-ce s'a făcut la 1877. Dar ele, pe lângă altele, aveaū un defect organic, anume că erau organizate numai pe trei ani de studiu; și cum elevele se primeaū acolo la vîrsta de 11 ani, trebuiaū să termine la 14. Mai întaiū,

trei ani de studiu nu erau de ajuns pentru a se învăța meseria albiturilor și a croitoriei, cari formați programul acestor școli.

Meseriile acestea sunt prea complicate ca să se învețe în trei ani, mai ales că elevele erau prea mici și că le lipsia o educațiune primă în direcțiunea aceasta. Pe de altă parte, elevele terminați prea tinere. La vârsta de 14 ani, chiar dacă învățau meseria în perfecțiune, nu erau destul de formate ca să deschidă ateliere, nici ca să lucreze ca uvriere principale în ateliere.

Pe lângă acest neajuns capital, tot ce trebuia să aibă o școală profesională a lipsit: local, material, maestre instruite în meseria lor și cu știință de a preda.

Cu toate acestea, este un lucru de remarcat că, în toate părțile unde s'a înființat o asemenea școală, a fost o mare pornire spre dînsa, cum nu se poate mai îmbucurătoare. De aceea, școlile profesionale conțin un mai mare număr de eleve de cât cele secundare.

Apoi, dacă în condițiuni așa de nenorocite, școlile noastre profesionale tot au dat ceva rezultate, tot au dat mijloace de trai onest la atâtea fete, tot au format câte-va maestre, cari au atelierul lor, fie în București, fie prin provincie, cu mai mare cuvînt

avem speranța că ele, fiind organizate în chipul cum sunt în proiectul de față, vor da rezultate mult mai bune. Și cu atât mai mult avem speranță în cele de băeți, cari vor fi și mai căutate de cât cele de fete.

Încă o dovadă de preocuparea noastră constantă în ceea ce privește învățămîntul profesional, este crearea școalelor primare superioare, cari figurează în lege, și cari acum au devenit o realitate. În adevăr, v'am vorbit adineaori de școlile cu aplicațiuni de viticultură de la Drăgășani și Focșani. Dar afară de aceste școli, mai este înființată încă una la T.-Ocna, pentru lucrul lemnăriei. Această școală costă vre-o 12.000 lei pe an, iar nu un stert de milion, și deși există numai de un an, se cunoaște deja calea sănătoasă pe care merge și de care suntem pe deplin mulțumiți. În fine, anul trecut voiam să înființez în Bucuresci, de lângă școala primară de la Sfinții Voivozi, o secțiune comercială elementară.

Vedeți dar, d-lor, din aceste diverse exemple, cu câtă stăruință ministerul de instrucție se ocupă de învățămîntul profesional; și mai puteți vedea că, în ce privesce înțelegerea direcției practice pe care trebuie el să o aibă, acest minister nu este de loc mai pre jos de ceea ce ar fi putut să se

aștepte, nu numai de la dînsul, dar și de la orî-care alt minister. Cred dar că putem înlătura cu totul învinovățirea ce i s'a adus, că ar fi incapabil și rău pus pentru a se ocupa de învățămîntul profesional. În această privință, ministerul de instrucție poate primi cu încrede comparația cu orî-care altul.

Afirmarea aceasta însă va căpăta și mai mare putere, dacă ne vom ocupa de rezultatele dobândite la ministerul de domenii. Dar mai nainte de a intra în această cercetare, trebuie să fac o declarațiune categorică. Onor. d. Stolojan a afirmat că, dacă proiectul cere trecerea scolilor de la domenii la instrucție, cauza este că acolo ele nu ar da nici un rezultat, și că ministerul de instrucție le va îndrepta. Rog pe d. Stolojan să creadă că s'a înșelat. Eă nu am ȃis, și nu puteam să ȃic un asemenea lucru, care ar fi fost o adevărată necuviință. Motivele nu sunt de căt acele spuse în expunerea de motive, precum și în discuția de astăđi.

Principalul este că învățămîntul întreg al unei țeri este un corp indisolubil, care nu se poate despărți în fracțiuni lipsite de legătură și de contact unele cu altele.

Mai este că, în sistemul proiectului școlile cari ađi depind de minis-

terul domeniilor vor trebui să ne formeze și personalul învățător pentru școlile ce sunt a se crea. Acestea am spus eu, și nu alt-ceva.

Dar, fiind-că în cursul discuției s'a pus ca basă pentru combaterea proiectului tema că înțelegerea practică a lucrurilor ar lipsi de la instrucție și s'ar afla numai la domeniî, sunt silit ca, după ce v'am dovedit cât de puțin fundată este învinovățirea în ceea ce privesce pe cel d'întâi, să arăt că la cel d'al doilea nu se poate susține că rezultatele dobândite ar fi mai presus de ori-ce critică.

Să vorbim mai întâi despre personal.

Când se tot vorbește despre spiritul practic care ar fi domnind la ministerul domeniilor, se înțelege, negreșit, că este acolo un personal special, format anume în acest spirit. Care este însă personalul cu care ministerul domeniilor se servește pentru conducerea și administrarea școlilor sale? Credeți că este un personal format de dînsul în școlile sale? Nici de cum. Profesorii din școlile de agricultură, de comerț, de meserii, sunt licențiați în litere și științe, întocmai ca în școlile ministerului de instrucție; și de 16 ani, de când există ministerul domeniilor, nu știu să se fi făcut ceva pentru a se asigura o

recrutare mai rațională pentru personalul didactic al acestor școli emina-mente practice. Aceasta deja nu este o notă bună pentru conducerea practică a acelor școli; pentru că este evident că un universitar va putea fi un foarte bun profesor de limba română, spre exemplu, fără să fie capabil a preda corespondența comercială. Când școlile de comerț au trecut, în 1883, la ministerul domeniilor, se spune că s'a făcut această trecere în scopul de a le curăți de apucăturile teoretice pe cari le aveau mai nainte. Dacă este așa, cel d'întâiu lucru ce trebuia făcut, era de a li se da un personal didactic indemn de asemenea apucături. Aceasta nu s'a făcut, de unde trebuie să conchidem că învățămîntul de la ministerul de domenii este tot așa de imbibat de teorie ca și cel de la instrucție.

Așa dar, în ceea ce privește personalul didactic, ministerul domeniilor îl recrutează întocmai ca și al instrucției; de spirit practic nu poate fi vorba. Să'l căutăm dar în administrație? Dar învățămîntul profesional a fost tot-d'a-una condus de un avocat, sau de un simplu biurocrat. Ca om special, domeniile nu au de cât unul, care fiind inginer, este însărcinat în același timp cu privegherea și conducerea și a învățămîntului meseriilor,

și al agriculturii, și al comerțului. Fără a mai vorbi că acest inginer este și el împrumutat de la ministerul lucrărilor publice, mă întreb ce relație poate fi între competența lui specială și aceea care este necesară în acele feluri de învățămînt, cari nu au nici o legătură cu ingineria.

În orî-ce cas, este lucru cel puțin neașteptat ca școlile de agricultură și cele de comerț, cari după d. Stoiljan sunt singurele mijloace de cari dispune ministerul domeniilor pentru a îmbunătăți și desvolta agricultura și comerțul, să nu aibă ele înseși alt element de progres de cât știința de a construi poduri, șosele și drumuri de fer.

Să nu ni se mai vorbească, prin urmare, despre competența specială a personalului conducător al celor 17 școli profesionale. Cum a făcut ministerul domeniilor, orî-care alt minister ar fi putut face. Ceea-ce însă lipsește altui minister, nu însă celui de instrucție, este deprinderea de a se ocupa de copii, cunoașterea metodelor și a trebuințelor didactice, înțelegerea trebuinței care este de a se forma cugetarea, inima și educația copilului, iar nu numai instrucția lui, fie teoretică, fie tehnică.

Cari sunt mijloacele de cari ministerul domeniilor dispune pentru a lu-

cra în direcțiunea aceasta? Nicî unul.

Să dic câte-va cuvinte și despre chestia programelor.

D-voastră știți că este acum o banalitate a învinovați programele școlilor primare și secundare că sunt încărcate, că sunt lipsite de spirit practic. Trebuie oare să credem că este alt-fel pe la școlile ce depind de cel l'alt minister? Așa ar trebui să credem, după afirmările adversarilor proiectului.

D. Take Ionescu a vorbit o jumătate de oră, și vă aduceți aminte cât haz făcea de programa pentru școlile comerciale din proiect. Ce ne-a spus despre ea?

Că e absurdă, că e plină de teorie seacă, că nu se potrivește unei școli de comerț; și în cele din urmă a conchis: «Iată dovada de priceperea ministerului de instrucție în alcătuirea unei programe profesionale; nicî odată ministerul domeniilor nu ar fi fost în stare să producă o asemenea monstruositate!»

Ei bine, domnilor, știți d-voastră de unde s'a luat programul aceasta?

Din acest proiect de lege alcătuit la ministerul domeniilor asupra învățămîntului comercial (*aplause*), copiat literă cu literă.

Făcînd așa, comitetul delegaților a socotit să profite de spiritul practic

care este în atmosfera ministerului domeniilor.

Ți-au auzit însă ce a spus însuși d. Ionescu despre acest spirit practic, laudat tot de d. lui în aceeași ședință. Iată, d-lor, în ce mod și cu ce fel de argumente se vorbește despre asemenea chestii serioase!

D-lor, am dovedit, cred, că nu este fundat nici unul din motivele ce s'au pus înainte, pentru a combate trecerea celor 17 școli profesionale la ministerul de instrucție. Cred însă că este un motiv, și un motiv puternic, pentru ca ele să nu rămână la ministerul domeniilor: este că aceste școli formează acolo obiectul preocupărilor exclusiv ale unei direcțiuni întregi a ministerului, care are datorii mult mai mari de cât aceasta, anume direcțiunea agriculturii, comerțului și industriei. Această direcțiune, care are o sarcină așa de întinsă și a cărei acțiune ar putea să se simtă așa de departe, de sus până jos, în societatea noastră, și-a concentrat toată activitatea sa numai asupra celor câte-va școli profesionale, în detrimentul celor-l'alte interese, mult mai mari, ce-l sunt încredințate.

Dovadă este declarațiunea formală a d-lui Stolojan, care a spus că singurul mijloc de acțiune al ministe-

rului domeniilor pentru a lucra la dezvoltarea agriculturii și comerțului, sunt școlile. Ei bine, dacă este așa, e un 'mă explic pentru ce acțiunea aceasta a fost așa de restrânsă.

În adevăr, scopul unei școli este cu totul altul de cât a învăța pe proprietarii a 'și cultiva moșiile, de a dezvolta unele culturi, de a restrânge pe altele, de a da avânt unei ramuri anumite de comerț, și alte lucruri de acest fel.

Este adevărat că și școlile trebuie să tindă la aceste scopuri, însă ele lucrează cu totul în alt-fel de cât cum trebuie să lucreze un minister.

Ministerul poate să lucreze prin sindicate, prin expoziții, prin legi, regulamente și circulare, prin premii de încurajare; toate acestea sunt mijloace care lucrează direct asupra populației pentru atingerea scopului, dar pe care școlile nu le pot întrebuința.

(D. vice-președinte B. Iepurescu ocupă fotoliul prezidențial).

La ministerul domeniilor, s'a perdut din vedere lucrul acesta, și din această cauză școlile care depind de dînsul au ajuns să devieze de la scopul lor.

Așa, amintesc declarațiunile făcute că școlile se ocupă cu introducerea în țară a oilor de rasă străină, cu

creșterea lor, cu formarea de herghelii. Nu știu ce credeți d-voastră despre toate acestea, dar eu socotesc că scopul școlilor este, nu de a face experiențe și încă experiențe pe o scară așa de mare, ci se răspândească învățămîntul, ocupându-se numai de rezultatele deja dobândite și nediscutabile. Se înțelege că nu ar fi tot așa cu o școală superioară, al cărei scop ar fi anume facerea de cercetări originale; dar școlile ce avem noi nu sunt în acest caz. Așa, spre exemplu, școala de la Strihareț primesce școlari cu patru clase primare, și-și propune să formeze mici agricultori; ce rost ar avea atunci ca ea să se ocupe cu cercetări de chimie agricolă, spre exemplu, sau cu experiențe îndelungate asupra îmbunătățirii raselor, când școlarii nu petrec în ea de cât două ani? În acest timp este destul să li se arate regulile certe deja stabilite prin cercetările și experiențele altora, și să se deprindă cu buna lor aplicare. A face alt-fel, este a abate școala de la destinația ei, este a o pune să facă o treabă care nu o privesce.

Mă tem că administrația a cam perdut din vedere toate acestea, și a pus în sarcina școlilor împlinirea unor datorii care priviau exclusiv pe administrație, și care trebuiau împlinite prin alte mijloace. Aceasta este o

causă de paralisare a activității școlilor.

Ca să dovedesc influența vătămătoare pe care o are asupra mersului școlilor acest amestec al atribuțiilor lor cu atribuțiile curat administrative, voi da câte-va exemple.

Ați auzit pe d. Stolojan spunând că școala de agricultură de la Herăstrău are 519 oi. Știți d-voastră cât costă pe Stat aceste oi? 17 200 lei pe an, ceea ce face câte 33 de lei de fiecare oaie pe an.

Numai cheltuelile pentru personalul acestei oerii se urcă la 4500 de lei, ceea ce face aproape 10 lei pe an numai pentru plata oamenilor cari îngrijesc de o singură oaie. (*Ilaritate*).

Care este rezultatul acestei curioase economii?

Este că bugetul scoalei este încărcat cu o sumă de 17.200 lei pe an, care nu o privesce, și care ar putea fi mai bine întrebuințată în folosul scoalei. Mai este că se dă scolarilor cele mai curioase idei asupra creșterii oilor; căci, cum va ști el să crească oi în mod economic, așa în cât să-și producă ceva, când la școală el a învățat să cheltuiască câte 33 lei pe an de oaie? Creșterea oilor trebuie să se facă la o fermă model sau pe un domeniu al Statului, iar

scoala de la Herăstrău să fie scutită de dinsa.

Alt exemplu.

Fie-care din școlile de arte și meserii costă pe fie-care an câte un sfert de milion. Cu toate acestea, dacă ar fi să măsurăm productivitatea acestor scoale după produsele atelierelor lor, am fi în drept să dicem că cheltuiala ce se face nu este în raport cu beneficiile, pentru că venitul acestor școale, cari sunt organizate ca usine, a fost anul trecut de 10.000 lei pentru una, iar anul acesta venitul a scăzut la 5 000 de lei. Negreșit că nu cheltuești cu o școală ca să îți dea venit, căci nu acesta este scopul ei; însă la aceste două școli eu am drept să obiectez că ele sunt organizate, după cum diceam, ca usine, ca fabrici în cari școlarii lucrează ca lucrători, plătiți cu ziua, și prin urmare trebuie să producă așa în cât să rămână câștig și elevului, și atelierului. Ce fel de meșteșug ar fi acela care ar cheltui 270.000 lei pe an, și ar realiza un câștig numai de 5 000 de lei? Scolarii cari ved o asemenea organizare își fac o idee falsă de adevăratele condiții ale muncii industriale și se deprind cu ideia că Statul este tot d'a-una gata a umplea din punga sa toate golurile. Iată principala cauză pentru care mai toți absolvenții aces-

tor școlii aleargă la funcții; este că nu-și închipuesc că poate cine-va trăi fără protecția Statului, fiind că așa au vădut că trăia atelierul în care au învățat.

După cum vedeți, d-lor, este un defect în mersul acestor școli, care trebuie îndreptat, pentru că cred că nu este bine, nici conform spiritului practic de care atâta se vorbește, să creștem pe tineri în ideea că este permis să se cheltuiască un sfert de milion, pentru ca să se câștige numai 5.000 de lei.

Și iarăși cred că nu este bine să-i creștem în ideea că au tot d'a-una la spate pe Stat, care va acoperi toate nevoile, căci rezultatul va fi a-i deprinde cu ideea falsă că nu pot trăi de cât sub tutela cui-va. (*Aplause*).

Aceasta este, d-lor, și pricina că majoritatea absolvenților acestor școli se îngrămădesc la funcțiuni. D. Stolojan ne spunea că din 14 absolvenți, 5 s'au făcut meșteșugari.

Apoi bun e rezultatul acesta? Negreșit că nu. Trebuia ca toți cei 14 să se fi făcut meșteșugari, în loc de a intra la căile ferate, sau aiurea.

Dar pentru ce fac ei așa? Pentru că, după cum diceam, ei n'au încredere în sine, n'au încredere în puterea lor de muncă și de rezistență.

Sunt, d-lor, la ministerul de do-

menii, 17 școli, cari costă împreună 1.600.000 lei pe an. Apoi pentru un asemenea sacrificiu pe care îl face țara, n'am fi fost în drept să ne așteptăm la rezultate mai însemnate de cât acelea pe cari le-aũ dat școlile acelea? Și dacã rezultatele sunt mai puțin însemnate de cât acelea la cari trebuia să ne așteptăm, de sigur că este unde-va o racilă, un defect de organizare, defect care, pot să spun imediat, nu este altul de cât lipsa de simț practic. Școlile sunt ast-fel organizate, încât pun pe școlari vecinic sub acoperișul tutelei Statului.

Iată, d-lor, niște statistice pe cari le am, și de cari s'a servit și d. Stolojan.

Școala superioară de agricultură, dice d. Stolojan că a dat 441 absolvenți de la creațiunea ei până astă dî. În statistică eũ găsesc 523 de absolvenți, cifră ceva mai bună de cât cea dată de d-sa; dar notați că cifra aceasta s'a realizat de la 1858 până ađi. Va să dică, ni s'a dat pe an cam câte 10 absolvenți, pentru o cheltuială anuală de 145.000 lei. Vine dar câte 14.500 de lei în mijlociũ fie-care absolvent, cifră prea mare.

Școala de silvicultură dă pe an 10 absolvenți în mijlociũ, și costă 100 000 lei; deci câte 10.000 fie-care absolvent. Școalele de la Strehaia, Armă-

șești și Păncesti-Dragomirești, până la anul 1894, dau în mijlociū cate 16 până la 20 absolvenți pe an.

În ultimii 4 ani, însă, numărul absolvenților acestor trei școale a fost de zero. Care să fie cauza? Este că în 1893 s'a votat legea învățămîntului profesional, și acea lege a hotărît că absolvenții școalelor de la Strihareț, Armășești și Dragomirești, înainte de a căpăta diploma de absolvire, trebuie să facă un stagiū de un an și jumătate la fermele model. Prin urmare, era logic ca în primii doi ani după votarea legii să nu iasă nici o serie de absolvenți. Dar de la 1895 încoace ar fi trebuit să continuăm a avea numărul de absolvenți pe cari'i aveam mai 'nainte. Ce s'a întâmpat însă? Absolvenții n'aū vrut să se ducă la ferme, sau dacă s'aū dus, aū fugit de acolo, așa că de atunci nu mai avem nici un absolvent. Legea din 1893 a dus dar la un rezultat de-sastros. (*Intreruperi*).

Vina nu e a școalelor, ci a organizării, pentru că școalele, cum sunt organizate după legea din 1893, nu mai sunt școli complete; acei cari le-aū terminat numai pe ele, fără să se ducă la fermele model, se chiamă că n'aū făcut nimic; și dacă nu merg la fermele model, iarășī e o racilă unde-va.

Am de la toate școalele statistice, dar să încheiū prin amintirea unei cifre citate cu insistență de d. Stolojan, pentru că servia tesei sale, a-nume cifra absolvenților școalelor de comerț. D-sa a spus : iată, câți-va absolvenți s'aū făcut funcționari, alții ofițeri, alții bərbieri, dar restul sunt comercianți.

Ei bine, d-lor, am lista nominală a celor cari s'aū făcut comercianți.

Sciți câți din ei sunt Români? Pare-mi-se cinci din vr'o 40 ; toți cei-l'alți sunt străini. Cât pentru cei cari nu s'aū făcut comercianți, ei aū intrat în cea mai mare parte în administrațiunile publice, la bancă, prin ministere.

Va să dică, nici cifra aceea nu poate fi invocată în favoarea tesei d-nului Stolojan.

D-lor, ași merge mai departe, și v'ași mai cita o cifră, care, prin enormitatea ei, de sigur că v'ar pune în mirare ; vă previn însă că nu trebuie să o luați în mod absolut, pentru că desigur este numai rezultatul unui accident. Anul trecut, școala de la Ilerestreū a dat numai două absolvenți, și de vreme ce costul școlii este de 150.000 lei pe an, fie-care din acei absolvenți a costat câte 75.000 lei. Incă odată însă, nu trebuie să vă speriați de cifra aceasta, de vreme ce mijlocia numărului de absolvenți de

acolo este de 10 pe an, așa că costul unuia este cam de 15.000 lei.

X Dar chiar lăsând la o parte această cifră excepțională, vedeți la ce concluzii ajungem : de vreme ce costul unui absolvent al școlilor de la ministerul de domenii variază între 10 și 15 mii de lei, nu vedeți d-voastră că mai ieftin ne-ar veni să-i trimitem pe toți în străinătate, și să desființăm toate școlile.

Iată, d-lor, că, dacă punem chestia pe terimul competenței și al priceperii în organizarea școlilor profesionale, iată că și ministerul domeniilor este departe de a fi scutit de orîce critică.

D-lor, încheiî această primă parte a vorbirei mele cu o obiecție. Chemarea ministerului de domenii este, după părerea mea, una din cele mai însemnate din această țară ; dar cred că, în ceea ce privește chestiunea școlilor, se înșală. Nu este de nici un ajutor pentru dînsul menținerea acestor școli sub dependența sa. Este pentru dînsul o curată încurcătură, care absoarbe activitatea unei diviziuni întregi ce ar putea să lucreze cu mult mai mare folos în altă direcțiune. Școlile înșeși, isolate cum sunt, nu pot să se desvolte cum se cade, tot așa precum o plantă se o-

filesce într'un vas prea mic care nu coprinde destul pământ.

Nici o instituție nu se poate desvolta în mod izolat. Școlile de la ministerul domeniilor formează un grup a parte, fără nici o legătură cu restul învățămîntului. Nu este dar de loc de mirare, când vedem că ele nu sunt intrate în deprinderile noastre, și că vegetează la o parte, uitate de toți, și fără nici un folos nici chiar pentru acel minister, căruia nu-î lipsesc alte mijloace pentru a lucra cu spor în folosul agriculturii și industriei, și pentru îmbunătățirea stărei materiale a populațiunei.

Așa, ca să iaș un exemplu, ce frumos câmp de activitate a fost acela pe care l-am avut de la secularizarea averilor mănăstirilor și până mai deunădi !

Avînd miș de domenii, pe cari se hrăneaș peste un milion de săteni, aci ar fi fost locul ca să se exercite o activitate continuă de câte-va decimii de ani, ca să ne servim de domenii pentru a desvolta buna stare a sătenilor de pe ele, fără a micșora nici veniturile Statului.

Lucrul acesta nu s'a făcut, și trebuie să regretăm, căci ar fi fost poate adevăratul mijloc, și cel mai puternic, pentru a ridica nivelul economic al clasei țărănesci. (*Aplause*). Gândi-

ți-vă d-voastră ce ar fi fost dacă toți săteniî de pe moșile Statului ar fi ajuns săteniî fruntași, dacă toate satele lor ar fi ajuns sate model, nu prin mijloace artificiale, ci prin munca și avuția acumulată a locuitorilor lor! Exemplul Statului ar fi determinat mișcarea și pe domeniile particulare; și așa, fără sguđuire și fără silințe extraordinare, am fi avut până astăđi o clasă de agricultori avută și puternică, și nu am fi avut astăđi a ne lupta cu greutățile pe cari le sciți cu toțiî.

~~Domnule președinte, vă rog să suspendați ședința pentru câte-va minute.~~

~~(Ședința se suspendă. Ședința se redeschide sub preșidenția d-lui vice-președinte B. Iepurescu).~~

Trec acum, d-lor la o obiecțiune de ordine mai abstractă, care s'a făcut din partea adversarilor proiectului și pe care domniile lor pun mult preț, anume aceea care privește direcțiunea unică a învățămintului.

Este posibil ca lungă vorbire ce s'a făcut pe această temă să fi venit din cauză că nu m'am exprimat destul de clar în expunerea de motive.

Când eű am vorbit acolo despre trebuința ca învățămintul să aibă o direcțiune unică, am voit să se înțeleagă că întregul învățămint trebuie

să proceadă de la un plan unic și bine determinat.

Am voit să mai înțeleg că după cum este necesar să ne ocupăm de educațiunea în licee și gimnasiu, tot asemenea trebuie să ne ocupăm și de educațiunea în școalele profesionale. Și de oare-ce ministerul de domenii n'are atribuțiunea de a se ocupa de aceste lucruri, era logic ca și aceste școli să fie date tot ministerului de instrucțiune.

S'a spus că este o eresie absolută de a formula o asemenea pretențiune, că n'am studiat ceea-ce se petrece în cele-l'alte părți ale lumii, că este incompatibilitate organică între cele două feluri de învățămînt.

În privința incompatibilității, socotesc că am dovedit îndestul că nu există, fiind-că ceea ce face ministerul de domenii se putea face și de cel de instrucțiune, cel puțin tot atât de bine. Voiu insista însă asupra învinovățirii ce mi s'a adus că nu știu ce s'a făcut în alte părți, și că nică-eri pe lume nu se urmează sistemul pe care-l propun.

D-lor, ași putea întoarce învinovățirea aceasta onorabililor preopinenți, fiind-că eu voiu dovedi că ceea ce propun eu nu se practică într'o țară sau două, ci în foarte multe.

Nu sunt eu acela care cel dintâiu

propun acel lucru ; și dacă d-v. diceți că este eresie ceea ce fac eu, am mângâierea de a o face în companie foarte bună. Și dacă mai diceți că eu nu știu ce se face pe aiurea, ce voiū dice eu despre d-v., când voiū dovedi că d-v. ați afirmat cu atâta stăruință lucruri contrare realității.

Iată, d-lor, dovedi de ceea ce spun ;

În Grecia, învățămîntul comercial depinde de ministerul instrucțiunei, pentru că el se predă chiar în niște secții ale liceelor, iar nu în școli speciale comerciale.

În Italia, învățămîntul veterinar și acel ingineresc fac parte din învățămîntul universitar, care, natural, depinde de ministerul instrucțiunei.

S'a mai citat Belgia, despre care s'a spus că acolo ar fi o indignare generală când s'ar gândi cine-va ca să alături învățămîntul profesional la ministerul instrucțiunei.

Ei bine, aceasta este așa de puțin exact, în cât acolo învățămîntul comercial depinde de ministerul de interne, care coprinde și pe al instrucțiunei !

Acolo școlile secundare sunt de două feluri : școale medii, cari corespund cu gimnasiile noastre, și ateneele, cari corespund cu liceele.

Fie-care din aceste feluri de școli

are o secție comercială, care depinde, negreșit, de ministerul de interne, de care depind școlile din cari fac parte. Chiar faimosul institut comercial de la Anvers este înființat și întreținut de ministerul de interne, și ministrul de comerț n'are alt amestec, de cât că numește comisia pentru examenul de absolvire.

— Se mai știe că învățămîntul tehnic superior se dă în Universitățile din Gand și Liège, cari nu cred că adversarii noștri vor susține că depind de ministerul de comerț. Cum rămâne dar cu afirmația categorică a d-lor în ceea ce privește Belgia?

În Olanda, tot învățămîntul, atât general, cât și profesional, este în ressortul ministerului de interne, care coprinde și instrucția publică.

Pentru Rusia, informațiile mele sunt mai puțin complete; știu însă că școala comercială din Odessa și școala profesională de la Ladzi depind de ministerul instrucțiunii publice, și nu este nici un motiv să credem că aceste școli fac excepție de la regula comună a tuturor celor-l'alte.

Dar Anglia? Cât ni s'a vorbit despre Anglia! Cât ni s'a spus că în Anglia se face așa, că în Anglia se vorbește așa! Cu exemplul Angliei mai ales s'a căutat a se dovedi netemei-

nicia proiectului. Ei bine, d-lor, iată cum se petrec lucrurile în Anglia.

Maî întâiū acolo şcolī de comerţ ale Statului nu există; acele cari există sunt întreprinderi private. Iar învăţămīntul tehnic depinde întreg, de la treapta cea maî de jos până la cea maî de sus, de ministerul ştiinţelor şi al artelor, iar nu de al comerţului său industriei.

Şi ca să nu fie îndoială asupra felului de învăţămīnt despre care vorbesc, vă citez, dintr'o publicaţie oficiala englesă, numele câtor-va specialităţi de învăţămīnt din acele cari depind de ministerul ştiinţelor şi artelor :

Învăţămīntul agricol, ingineria agricolă, produse chimice, fabricarea căldărilor de aburi, banca şi finance încălţămīnte, construcţiile navale, ingineria civilă, pescăria, forestiera ingineria mecanică, fabricarea sticlei a pălăriilor, şi o sumă altele de acelaşi fel.

Şi dacă această enumerare n'ar ajunge, aşi cita dintr'un alt volum, pe care-l am aci, cari sunt anume atribuţiunile acestui minister al ştiinţelor şi al artelor, şi aţi vedea spus anume că între dinsele se află şi învăţămīntul tehnic.

Cum rămāne atunci cu cei cari ne

citaŭ exemplul Angliei, în favoarea te-
seii d-lor ?

În Ungaria, învățămîntul tehnic de-
pinde în adevăr de ministerul de co-
merț

În Austria însă, organizarea este a-
ceasta : în ceea ce privește învăță-
mîntul tehnic, ministerul de comerț
formulează dorințele sale, iar realiza-
rea lor aparține ministerului instruc-
țiunii, care are și administrația învă-
țămîntului tehnic. D-voastre vreți să
răsturnați rolurile ; vreți ca dorințele
să le formulez eu, și să le realizeze
ministrul domeniilor

În Württemberg învățămîntul tech-
nic depinde de ministerul instrucți-
unii publice.

D.Stolojan a insistat mult asupra fap-
tului că Prințul de Bismarck ar fi fă-
cut ca învățămîntul comercial să treacă
la ministerul de comerț. Așa este
asta și :

Dar dați-mi voe să vă citesc două
rînduri dintr'o carte, care este un fel
de dicționar de chestiunile sociale și
economice cari sunt la ordinea zilei
în Prusia, destinat membrilor parti-
dului liberal.

Iată ce citesc acolo : după ce vor-
bește despre ce s'a făcut până acum
pentru învățămîntul profesional în
Prusia, adaugă : « Mai rămîne acum
ca acest învățămînt să fie trecut la

ministerul instrucțiunii publice, în loc de a fi ca astăzi, parte la ministerul agriculturii, parte la cel de comerț».

Acesta este dar desideratul partidului liberal din Prusia; și dacă nu este realizat până acum, se dorește și se tinde la realizarea lui.

Socotesc, domnilor, că m'am spălat în ochii d-voastre de a usația de erezie și de absoluta izolare în modul meu de a vedea, în fața lumii civilizate. Când poate cine va să citeze exemple ca acelea pe cari le-am citat, cred că poate cu curagiū să vă prezinte un proiect ca cel de față. Să-mi permiteți dar să consider închisă discuția asupra competenței sau necompetenței celor două ministere și a trebuinței care este să se treacă școlile de la ministerul domeniilor la acela al instrucției.

Încă o dată însă, vă rog să binevoiți a nu perde din vedere că chestiunea aceasta e o chestiune absolut secundară, față cu obiectul principal al legii.

În adevăr, domnilor, întru ce poate fi interesant, pentru organizarea unui învățământ așa de însemnat, chestia de a se ști din ce buget se va plăti personalul și cele-alte cheltueli ale lui? Căci la atâta se reduce acum afacerea, de oare ce chestia competen-

ței am vădut că este afară din cauză.

Ceea-ce era important în prima linie în această discuție, era chestia însăși a organizării învățămîntului profesional, și mai cu seamă aceea a creării învățămîntului elementar, asupra căruia espunerea de motive a atras atenția în mod deosebit, ca fiind partea principală a proiectului.

Dar tocmai asupra părții acesteia nu s'a vorbit de cât în mod incidental, aruncându-se pe ici, pe colo câteva observațiuni de detaliu, câte-va afirmări vagi și nedovedite, și une-orî ironii mai mult sau mai puțin reușite. Cu aceasta nu se atacă, d-lor, un proiect de lege de asemenea importantă. Repet, ceea-ce e principal în acest proiect este creațiunea învățămîntului profesional elementar, și acesta nu a fost nici atacat, nici discutat în esența lui. S'a vorbit însă în schimb despre alte lucruri cari nu aveau ce căuta în discuție.

În particular, d. Take Ionescu a găsit de cuviință să readucă chestiunea care-i ține așa de mult la inimă, aceea a paternității, d-sale pentru tot ce se face în țara aceasta. Socoteam că, cel puțin în Parlament, afacerea aceasta era îngropată, în urma esplicărilor de anul trecut, la cari, pe cât știu, d-sa n'a mai avut ce răspunde. Dar pentru că acum vine iarăși un proiect de

lege, și de și d-sa n'a făcut un anteproiect asupra aceleiași materii, a socotit că totuși se cuvine și aici să caute ceva pe care să și-l atribue, și a găsit că fixarea numărului de școlari în fie care clasă de la dumnealui e luată.

D-lor, tot-d'a-una 'mă repugnă să mă ocup de chestiuni de felul acesta. Când are cine-va a se ocupa de lucruri de o ordine așa de înaltă cum e aceea a creațiunei unui întreg învățământ, pe care-l credem destinat a exercita o influență hotăritoare asupra dezvoltării țării, când anul trecut ne ocupam de organizarea învățământului secundar și superior, în mijlocul atâtor dificultăți, să vie cineva și să amestece aici micile sale considerațiuni de persoană, găsesc că sună rău, ca o notă falsă într'un concert. (*Aplause.*) Și de aceea ați vădut anul trecut cu câtă îngrijire m'am ferit de a aduce măcar pe departe vorba despre partea de contribuție a unuia sau altuia în proiectul ce era atunci adus în desbaterea d-voastră.

Aceasta de sigur nu am făcut-o, pentru că nu ași fi putut și eu revendica o parte, cât de mică, în succesul care a încoronat munca noastră comună de anul trecut; căci, dacă ar fi fost vorba de paternitate, apoi socotesc că ași fi fost și eu justificat

întru cât-va să vorbesc despre dînsa, și cu toate acestea m'ați vădut că m'am ferit de a o face. Sau când am vorbit despre asemenea lucruri, am pus înainte numai partea altora, și am lăsat timpul și aprecierii personale a fie-căruia să distingă dacă vor crede de cuviință, care a fost și partea mea. Așa gasesc că trebuie să facă orî-cine este chemat să se ocupa de interesele cele mari ale țării.

Când însă ved că se revine cu insistența asupra unui lucru dovedit de atâtea ori prin documente oficiale, și se caută să se mai crea o legendă, pe lângă atâtea alte legende cari formează aproape singurul patrimoniu al partidului advers (*aplause*) și când lucruri clare și evidente, cunoscute de toată lumea, și atîtă dată chiar mărturisite de domnii cari vorbesc astă-dî de paternitatea lor sunt readuse în discuție, cu scopul de a mări în ochii lumii necunoscătoare patrimoniul unui partid politic în detrimentul altui partid, socotesc că se cuvine să avem datoria să lamurim odată pentru tot-d'a-una lucrul acesta. Iar dacă și de aci înainte s'ar mai continua să se afirmă asemenea neesactități, noi să nu mai revenim asupra lor.

D-lor. anul trecut, d. Take Ionescu, cu lupa a căutat în tot proiectul ce era în discuțiune, ca să găsească în

el ceva ce și-ar putea atribui, și a găsit în fine două sau trei puncte a căror paternitate a revendicat-o.

Pentru unul dintrînsele nu am făcut nici o dificultate, ca să recunosc ca este așa; pentru că eu nu am două măsuri, și dacă recunosc pentru prietenii mei politici ceea ce împrumut de la dînșii, recunosc tot așa și pentru alții. Pentru orîcine, este o datorie de onestitate de a recunoaște drepturile fie-căruia, și a nu se împăuna cu merite straine. Și eu am avut, și pot să am încă de mai multe ori ocașie de a face us de acest principiu, pentru că sistemul meu de a lucra nu seamănă cu al d-lui Take Ionescu, care crede, și vrea și pe alții să-i facă să creadă, că lumea începe de la d sa. Eu cred că este fundamental greșit ministrul care are pretenția de a nu pune în mișcare de cât propriile sale idei, făcând abstracție de ideile cari se manifesteaza în jurul lui. Dar este și mai greșit acela care, chiar când împrumută ideile altora, umblă să facă a le trece drept ale sale.

Eu socotesc că partea cea mai însemnată și mai frumoasă din rolul și din datoria unui ministru, este de a face să se realizeze, nu numai ideile lui personale, ci și ideile cele sănătoase ale întregii generații din care face parte. Ministrul trebuie să fie un

frământător al ideilor timpului lui, el trebuie să fie centrul către care să concurgă ideile unei epoci întregi, pe cari el este dator să le pună în aplicare. (*Aplause*).

Iată pentru ce, nu numai nu mă sfîesc, dar mă cred chiar dator a nu trece cu vederea nimic din ce se propune și din ce se discută, și de a împrumuta de pretutindeni toate ideile cari mi se par bune și practice.

Iată pentru ce cred că reformele pe cari le propun eu aș să aibă norocul de a trai, pentru că represintă un întreg complex de idei ale timpului nostru, isvorite din trebuințele noastre și culese din întreaga țară.

Pentru aceea nu m'am preocupat nici odata de origina unei idei bune, și nu am căutat nici odata ca tot ce voi face eu să fie scos numai din mintea mea.

Eu, din contra, caut ca ori-ce idee mi se sugerează, ori de la cine ar veni, s'o văd dacă este bună, și să caut s'o realizez, dacă pot; iar dacă nu, să o transmit urmașilor mei, cari poate vor fi mai fericiți de cât mine.

D-lor, anul trecut v'am dat dovadă nediscutabilă de acest mod de a vedea al meu, când cu legea învățămîntului secundar și superior; căci ce dovadă mai puternică de desinteresare voiți de cât aceea a unui om care nu caută

să revendice numai pentru dînsul meritul unei lucrări, care l'a costat atîta muncă ? Ca să apreciați modul meu de a lucra, comparați cu acel al d-lui Tache Ionescu, care revendică ca al d-sale chiar ceea ce a luat d-sa de la alții.

Dar, d-lor sunt o sumă de măsuri luate de mine, pe cari nu-și închi-puește nimeni de unde le-am luat, dar a căror origine nu o ascund.

Spre exemplu, pentru creațiunea medaliei de recompensă pentru învățatori și institutori, știți cine 'mă a dat idea ? O învățătoare de sat.

Alt exemplu. Este un întreg sistem, care astă-zi este trecut în stare de lege, și face una din părțile principale ale legii votate anul trecut. Vorbesc despre sistemul de plată a profesorilor și maestrilor secundari.

Sistemul acesta a figurat deja în proiectul de lege din 1886, pentru că d. Sturdza a bine-voit să și-l însușească. De atunci câți miniștri conservatori s'aũ succedat în acei șapte ani și jumătate, toți și l'aũ însușit ; între alții, chiar d. Take Ionescu, care astă-zi, dacă nu n.ă înșel, pretinde că tot d-sa l'a inventat, noi însă n'am ȃis nici o vorbă de protestare, pentru că suntem destul de bogați, ca să nu ne uităm la fărămiturile cari cad din masa noastră. (*Aplause.*)

Ei bine, d-lor, știți de unde am luat ideea acelui sistem, care a avut atâta succes? Dintr'un articol de jurnal, plin de injurii pentru mine publicat acum 14 ani. În mijlocul injuriilor însă, era aruncată o idee perdută, pe care autorul însuși nu punea nici un preț.

Eu am lăsat la o parte injuriile, am luat ideea, am studiat-o, am prefăcut-o, am perfecționat-o și i-am dat forma practică.

De sigur că autorul acelui articol nici nu visează, ce serviciu mî-a făcut cu injuriile sale. (*Aplause.*)

D. Take Ionescu anul trecut, pe baza a două sau trei puncte, dintre cari două nici nu-i aparțineau, căci erau luate din legi străine, iar unul era numai apropiat de d-sa, dar pe care cu toate acestea i l'am recunoscut, a avut curagiul a pretinde că întreaga lege din anul trecut este opera d-sale, pentru că într'insa se găseau mai multe părți asemănătoare cu proiectul scris de d-sa. V'am explicat atunci, de unde veniau asemănările; este că d-sa a copiat pe d. Sturdza, din proiectul căruia m'am inspirat și eu. Este ca cele mai multe din ideile principale, și o sumă din cele secundare, atât din legea d-lui Ionescu din 1892, asupra învățămîntului primar, cât și din proiectul său din 1895

asupra învățămîntului secundar și superior, (sunt luate, cu prefaceri sau fără prefaceri, din proiectul d-lui Sturdza de la 1886

Eū însă puteam să o fac, pentru mine aceasta era logic și permis, pentru că colaborasem la el, și ideile mele nu se prefăcuseră în totalitatea lor de la 1886 pîna la 1898

Dar d. Take Ionescu aparține unui partid politic care, cînd a venit la putere, a desființat tot ce făcuse d. Sturdza. E adevărat că curînd în urmă au reînființat toate, sub firmă conservatoare. Este și acesta un mijloc pentru un partid, de a'și face capital politic.

D-sa dar nu face de loc bine să vorbească de paternitate, în chestia legii învățămîntului.

Dar, d-lor, ca să curmăm această discuțiune odată pentru tot d'a-una, eū ași propune să ne supunem unei încercări; să punem pe două coloane, sau chiar pe trei, proiectul d-sale, pe al d lui Sturdza și pe al meū. Atunci se vor vedea asemănările, și se va vedea cine de la cine a copiat, și ce a copiat. Dacă d-lui Ionescu 'i convine, eū pot face încercarea, cu condițiune, însă, că atunci, d-sa să recunoască în mod definitiv ceea ce a luat de la alții, iar nu să tot dică că pretinde că ideile din legea de la 1898 le-am

luat de la d-sa ; căci e natural că dacă am luat de la cine-va, să fi luat de la autorul cel mai vechi, iar nu de la d-sa.

Alaltăeri d-sa a revenit din nou asupra chestiunii. D-sa nu putea să scape o nouă ocazie de a mai revendica o paternitate.

Și știți ce a revendicat ? Dice că ideea de a avea 50 de elevi în fiecare clasă este luată de la d-sa. Rămân înmărmurit de această pretenție.

Dar aceasta era scris și în proiectul de la 1886, și dacă eu am înscris o și în proiectul din 1896, cum pretinde d-sa că am luat-o de la d-sa, și nu de la d. Sturdza ? Și d. Burileanu observă cu drept cuvânt că această idee era înscrisă și în legea din 1864. Pretinde-ore d. Ionescu că și d. Sturdza la 1886 și legiuitorul de la 1864 au copiat proiectul d-sale de la 1895 ? Aceasta ar fi pentru d-sa culmea paternității. (*Aplause*).

Mai dicea d. Ionescu că tot din proiectul său s'a luat ideea ca un profesor să-și completeze orele de curs în mai multe școli.

Dar, d lor, această idee figurează pentru prima oară în proiectul din 1886, și d. Ionescu a luat-o pe dintregul de acolo. Cu ce curaj și dar vine d-sa acum să o revendice ca fiind a sa ?

A mai dis d-sa că clasa de comer-

ciu la școlile secundare de fete o prevăduse și d-sa în proiectul său ; că anul trecut a susținut ca să se prevadă în lege, și că eu nu am voit, iar acum revin cu dînsa. Dar aceasta nu poate d. Ionescu să o revindece ca idee a sa ; organizarea aceasta există în Belgia, în Grecia, și în alte părți, la școlile de băieți, și a fost cerută și în Franța pentru școlile de fete ; și dacă eu nu am admis-o anul trecut, este că legea ce se discuta atunci nu se ocupa de loc de învățămîntul comercial, și nu ar fi avut nici un sens ca să se prevadă într'insa o singură clasă comercială, numai la un fel de școli.

Precum vedeți, d-lor, d. Ionescu nu are noroc cu revendicările sale de paternitate. Cred că ar fi bine să renunțe la dînsule, și să caute alt-ceva. (*Aplause.*)

Tot în ordinea aceasta de idei, relevez un cuvînt dis de d. Stolojan. D-sa, după ce a combătut legea timp de două zile, a încheiat zicînd :

«Organizarea învățămîntului profesional elementar mie îmi aparține ; ideea este a mea, pentru că eu am însărcinat pe d. inspector Hazu să-mi facă un raport, pe care mi l'a făcut, și în care se găsește expusă această idee.»

Este foarte exact că există un ase-

menea raport al d-lui Hăzu, că am avut cunoștință de dînsul, și că în el se fac propuneri pentru înființarea unor școli elementare de agricultură, fără a se atinge însă în el chestia școlilor elementare de meserii

⚡ Dar, d-lor, amintesc cele discuse de mine adineauri : eu m'am silit, în această lege, ca și în cea de anul trecut, să utilizez toate ideile emise asupra materiei după ce le-am apropiat scopului ce aveam în vedere. Ce ar fi disc d. Stolojan, dacă eu aș fi prezentat acest proiect, fără să fi citit raportul d-lui Hăzu ?

De sigur m'ar fi criticat. Cum se potrivește dar acum critica d-sale, că de ce l'am citit și l'am utilizat ?

D-lor, este un adevăr banal pentru ori-cine are cea mai mică idee de științele psihologice, că ideile, ca și materia, nu se crează din nimic. Orice idee procede de la o altă idee, emisă cine știe de cine, și în ce împrejurări. Meritul cuiva stă întru a elabora ideile primite de dînsul, a le combina, a le perfecționa, și a prezenta un sistem logic, în care propria sa personalitate să aibă și partea sa de acțiune. Cine se laudă că a inventat el, din nimic, teorii și sisteme, nu merită nici un credemînt, pentru că nu este om serios ; și eu nu am avut nici o dată pretenția de a fi in-

ventat sisteme, numai din capul meu, fara nici un fel de preocupare de ideile manifestate în jurul meu, rezultate din experiența și observațiile altora. În această privință, situația mea este foarte clară, pentru că eu nu m'am ascuns nici o dată că așa procedez, și nu am făcut ca alții, cari-și atribue până și paternitatea ideilor altora.

Dar, după ce dau la o parte această obiecțiune a d-lui Stolojan, rămâne să mi se lămurească o nedumerire.

Eu văd că raportul d-lui Hazu s'a publicat în *Buletinul* ministerului de domenii cu No. 8 și 9 din 16 Decembrie 1896 și 15 Ianuarie 1896.

Dar, d. Stolojan a venit ca ministru de domenii la 31 Ianuarie 1897. Cum se face că d sa a putut să dea d-lui Hazu ordine de a-i face rapoarte, pe când ministru era d. Aurelian ?

Ași fi dar în drept să întorc d-lui Stolojan învinovățirea ce mi-o făcuse mie, că m'am amestecat să fac un proiect de lege asupra unei materii ce era în resortul ministerului său ; căci și d-sa ar urma că s'a amestecat în afacerile ministerului, pe când era condus de d Aurelian. Dar este o deosebire ; căci, între colegii din același minister ar mai merge acest lucru ; dar să te amesteci în ministe-

rul cui-va cu care nu ești coleg, și să dai ordin și însărcinări funcționarilor acelui minister, aceasta mi se pare nepotrivit.

E adevărat că poate d. Stolojan face confușiune; căci alt-fel nu s'ar putea explica cum d-sa ar putea să combată cu atâta putere un sistem care i-ar aparține tot d-sale.

D-lor, acum ar trebui să viū la obiecțiunile de fond asupra legei însăși; pentru că până aci n'am vorbit de cât de obiecțiuni alături cu legea. Adversarii proiectului aū vorbit de chestiuni cu totul accesorii, ca chestiunea administrațiunei școlilor, însă aū lăsat la o parte învățămîntul însuși.

Imi veți da voe dar să fiū și eū scurt, fiind-că mai toate observațiunile ce aū făcut d-lor sunt chestiuni de detaliū, cari vor veni în discuțiunea pe articole, mai ales că unii oratori aū și anunțat că vor lua cuvîntul la fie-care articol, pentru a-și spune părerea lor.

Este însă o observațiune mai generală care s'a facut, și la care trebuie să răspund S'a dis: o lege ca aceasta trebuia făcută după lungi anchete, după lungi cercetări. Ar fi trebuit să se facă de o cam dată numai încercări și esperiențe, iar nu să se organizeze un învățămînt complex.

Este ceva specios în aceste afir-

mări ; dar este o măsură în toate. Apoi, ce facem noi de 35 de ani încoace, de cât anchete și experiențe ? Cum ? Anchetă se chiamă numai dacă ai volume groase pline cu cifre ?

Dar rezultatul experienței noastre dîlnice și a nevoilor cari strigă la ușă, nu face cât o anchetă ? Când vedem că țeranii astați ară pămîntul, sgâriindu-l doar la suprafață, când grâul lui este plin de bătării și cântăresce abia 55 libre, acestea mai au trebuință de anchete ca să fie constatate și știute ?

Când vedem că 89 la sută din meserii sunt în mâna străinilor, și când la țară vedem că nu sunt mai de loc meseriași români, trebuesc să stău să fac anchete, ca să știu ce învățămînt trebuie să creez ?

D-ior, sunt nevoi strigătoare, la cari trebuie să răspundem imediat.

Când vom sta noi să facem de acum înainte anchetele, până să se termine ele, nu vom mai avea ce îndrepta.

Dar nu vedeți că pe terenul agricol nu mai putem lupta, din cauza modului defectuos cum se lucrează pămîntul ? Mai avem nevoie de anchete ca să ni se dovedească acest lucru ? Apoi America și Australia au să ne aștepte pe noi până vom termina noi anchetele noastre ?

Acum câți-va ani, tot mai aveam câți-va industriași români, dar acum, după statistica pe care ne-a citat'o d. Dobrescu, 89% din meseriași sunt evrei, 4 sau 5% alte naționalități, și numai restul români.

Vreți să așteptăm ca să dispară și aceștia, și pe urmă să ne apucăm a reforma învățămîntului nostru profesional? (*Aplause*)

D-lor, anchetele aū și ele rostul lor. Prin anchete și statistice, trebuie să urmărești dezvoltarea nevoilor pentru a le satisface cât mai bine posibil.

Dar când nu ai nimic, trebuie să faci ceva, după trebuințele constatate ale timpului.

Trebuințele noastre de astă-zi sunt perfect cunoscutе; ne dăm foarte bine seama de ele, și nu avem nevoie să perdem ani întregi în cercetări și anchete, în care timp vom perde și ce mai avem, numai pentru satisfacerea de a ști că perim conform prescrierilor științei. Dacă vrem să trăim noi trebuie să ne punem pe lucru, fără întârziere, imediat.

D. Take Ionescu cu deosebire a fost unul din aceia cari insista că nu trebuie să facem nimic de cât după lungi încercări.

Pot să-î răspund că eū unul n'am pierdut vremea și am intrat de la început pe calea aceasta. La câte-va

săptămâni după ce am venit la minister am înființat școalele de la Focșani și Drăgășani, iar anul trecut pe cea de la Târgul-Ocnii, ca încercare negreșit, căci nu am pretenția de a fi creat un învățământ profesional, prin înființarea a două, trei școli de acest fel.

Dar d. Take Ionescu, de ce nu a făcut asemenea încercări? D-sa a stat patru ani la minister, după cum de atâtea ori cu mare satisfacție ne-a amintit.

D-sa are înscrisă în legea d-sale asupra învățământului primar de la 1892 înființarea de școli primare superioare, cu tendințe practice, întocmai după cum spunea d-sa ieri, că trebuie să facem noi ca încercare. Nu măi discut paternitatea acestei idei, căci iar l'am încurca. În tot cazul, d-sa de sigur nu va lipsi să revendice și această idee ca fiind a d-sale, deși, și ideea școlilor primare superioare tot d. Sturdza este cel dintâi din țară care a înscris-o în proiectul său.

D. Ionescu a trecut în legea sa această idee pe care a găsit o într'un proiect anterior, dar nu și-a dat seama de însemnătatea acestei creațiuni a d-lui Sturdza, și deși aș mai trecut trei ani de la votarea legii din 1892 până la ieșirea din minister a

d-lui Ionescu, d-sa a lăsat uitată și părăsita această excelentă idee, care coprindea în germen învățămîntul profesional elementar, și nu a făcut nici măcar o singură încercare de realizare fără a înființa una singură din școlile primare superioare, cu a căror concepție am absolută siguranță că nu va lipsi de a se lăuda. D-sa ne cere nouă să facem încercări. Ei bine, noi am făcut încercările, și pentru aceasta nu am lăsat să se piardă nici o ți. Dar d-sa de ce nu le-a făcut? La această întrebare, nu se poate da de cât unul din aceste trei răspunsuri: ori d. Ionescu a copiat lucrul de la d. Sturdza, fără să-i înțeleagă rostul, și odată copiat a rămas incurcat cu dînsul, și l'a pus la o parte; ori că vre-unul din colegii săi va fi pus piciorul în prag, cum se exprima d-sa, și nu-i va fi permis a se atinge de niște școli cu caracter profesional, ceea ce ar explica până la un punct și pentru ce d-sa a lăsat în așa de complectă părăsire școlile profesionale de fete; ori că și-a dat pe urmă seama de marea însemnătate a acelui fel de școli, și a dat înapoi tocmai din cauza influinței covârșitoare ce ar fi avut ele asupra direcțiunii dezvoltării ulterioare a stărei noastre economice. Despre această

din urmă probabilitate voiū mai dice un cuvînt mai pe urmă.

Ori-cum ar fi, după d. Take Ionescu noi ar trebui să aşteptăm până ce d-lor, întorşi la guvern, vor avea bunul plac de a face încercările d-lor, pentru cari le vor trebui de sigur 20 sau 30 de ani, de vreme ce în trei ani nici nu aū putut sa le înceapă.

Aceasta nu o putem admite. Noi suntem datorî să răspundem la o trebuinţă imediată a țarei, și să creăm mijloacele de a o satisface. (*Aplause*).

De altmintrelea, nu aceasta este singura dovadă de modul cum d. Take Ionescu și-a înțeles rolul său de reformator.

Este ușor să faci o lege, să înscrii într'insa lucruri frumoase, luate din dreapta și din stînga ; dar mai trebuie să cunoscî bine rostul lor, și să șciî să le realizezi. Căci, ca să faci o reformă, trebuie să aibi de mai nainte tras întregul plan al ei, care să îmbrățișeze, nu numai prezentul, dar și viitorul.

Faptul că d. Ionescu nu s'a gândit măcar să realizeze instituțiunea scoalelor primare superioare cu tendința practică, este o dovadă că nu și-a dat seamă de însemnătatea lor, de unde urmează că aceste școli nu ocupă un loc determinat în planul

reformeî d-sale ; sau poate chiar că acest plan nici nu exista.

Tot așa constatăm lipa unui plan și în ceea ce privesce învățămîntul secundar.

Este știut cu ce furoare, în tot timpul ministerului său, d. Ionescu a înființat școli secundare și clase divizionare în toate părțile, chiar acolo unde nu trebuia, ca și când desvoltarea aceasta exagerată a învățămîntului secundar intra în cadrul ideilor partidului conservator, și în ori-ce caz în planul de organizare și de reformă al d-lui Take Ionescu.

Ce se întimplă însă ? Când d. Ionescu vine cu proiectul său de lege de la 1895. constatam cu surprindere că d-sa propune măsuri pentru înfrânarea și restrîngerea învățămîntului secundar, după ce tot d-sa fusese cauza nemăsuratei lui desvoltări. (*Apause*).

Este logic aceasta ? Și ce puteam noi deduce din această neconsecință a d-lui Ionescu, de cât că d-sa nu a avut de la început o idee clară a reformei, pe care o anunța chiar din Noiembrie 1892, și că planul său de reformă, dacă l'a avut, și l'a format chiar în timpul realizării lui. Sa ne dea voie d-sa a'î spune că nu așa se fac reformele de talia celei întreprinse de d-sa.

D-lor, după cum am spus, asupra fondului legii însăși, observațiunile facute sunt foarte puține și foarte superficiale, și de aceea și răspunsul meu în această parte va fi foarte scurt. Așa, în ceea ce privește partea principală a legii, și partea sa originală, adică în privința învățămîntului profesional elementar, d. Tache Ionescu s'a mărginit a dice că ar fi o glumă să stea să-l discute.

Dacă este așa, voi dice și eu că ar fi o glumă să sta să-i răspund; căci ce alt aș putea răspunde la un ast-fel de argument?

Mi-ași permite numai să întreb pe d. Tache Ionescu că, dacă numai atâta avea de spus în privința unei legi de asemenea importanță, pentru ce a mai luat cuvîntul? (*Aplause*).

La cele-alte observații isolate ce s'aun mai făcut asupra a diverse puncte din proiect, voi răspunde atunci când vor veni în discuție articolele respective.

Nu mă pot opri însă de a nu răspunde la preocuparea d. lui Aurelian, care crede că învățămîntul profesional elementar nu va da nici un rezultat, pentru că poporul nostru nu este propriu pentru diusul.

D-sa a mai spus că mica industrie, pe care căutăm s'o înființăm, nu va putea trăi față de industria mare.

Porta

La acestea 'i răspund, că fie-care lege socială trebuie înțeleasă în întregime ea. Nu trebuie să se ia numai un detaliu, și de la dînsul să se conchidă pe urmă la generalitate. Este evident că un fabricant de fer care ar avea numai doi lucrători nu va putea să lupte cu o uzină ca aceea de la Creuzot.

Dar scopul felului de industrie la a cărei înființare tinde proiectul nu este de a lupta contra industriei celei mari. Scopul nostru este de a forma educațiunea industrială și agricolă a țeranului și a stratelor populare, pentru a le da mijloace de câștig și de îmbunătățire a soartei lor materiale.

Acest fel de industrie, nu numai nu va fi antagonistă industriei celei mari, dar, din contră, va realiza condiția principală, indispensabilă pentru fundarea și dezvoltarea ei, pentru că va forma materialul, pasta, din care industria mare 'și va forma lucrătorii săi, și-l va pregăti terenul pentru implântarea ei în țară. Caci cum voiți să se desvolte industria într'o țara în care lipsește spiritul industrial?

Se teme d. Aurelian că industria mică, casnică pe care vrem să o dezvoltăm noi, nu va putea trăi în fața industriei mari. Dar în străinătate avem dovezi cu sutele, cum că o asemenea temere nu este fundată.

Cine nu știe că jucăriile de Nürnberg, cari fac principalul obiect de comerț al acestui bogat oraș, sunt fabricate de țărani de prin prejurul orașului? Dar Elveția? Acolo nu este țeran care în timpul iernei să nu exercite o mică industrie: sculptura în lemn, tâmplăria mică, ceasornicăria, dantelele, și o sumă altele. Tot așa în Suabia, în departamentele franceze din Est, în Tirol, în Boemia, în provinciile Renane. Pretutindeni pe acolo, industria mică este cel mai puternic mijloc de înavuțire a claselor de jos ale societății, și în același timp alimentează într'o măsură enormă comerțul, și chiar industria mare. Cine a trecut măcar odată pe acolo, a putut să se convingă prin sine însuși de aceste adevăruri.

Ei bine, aceasta voim să facem și noi. Voim să dăm țeranilor noștri mijlocul de a-și îmbunătăți soarta, și în același timp să pregătim terenul și pentru crearea unei industrii naționale de ori-ce treaptă. (*Aplause*).

D. Aurelian a trecut cu ușurință peste aceste argumente, pe cari eu le-am pus în expunerea mea de motive, și cari socotesc că au oare-care forță.

Crede d-sa că este tot una într'o țară a se crea industrie mare din nimic, sau a o crea din ceva?

Pentru cel care ar voi, la noi, să înființeze o mare fabrică de ferărie tot una ar fi dacă în țară nu s'ar găsi un singur ferar, ca și când am avea o sumă de oameni cari să știe a mănui ciocanul și cleștele? Nu cred că d. Aurelian va putea susține acest lucru.

În privința organizațiunei pe care proiectul o dă școlilor profesionale, atât celor elementare, cât și celorlalte, adversarii proiectului au vorbit foarte puțin, de și cred că ar fi meritat mai multă atențiune.

Eu țin însă să pun în evidență si-
lințele ce mi-am dat, pentru a nu lăsa ca aceste școli să păcătuiască, ca până acum, prin exces de teorie. și pentru a le da pe cât a fost mai mult posibil caracterul practic. De aceea vă rog să observați că pretutindenți este prevădută anume în lege numărul de ore de teorie, peste care nu este permis a se trece. Programelor li s'a dat în măsura cea mai largă posibilă caracterul practic.

Și în fine, am căutat peste tot a face ca școlarii să se considere chiar de la început ca niște adevărați lucrători, cari muncesc pentru ca să câștige.

De aceea i-am pus mai peste tot la parte în beneficiile școlei; nu atâta pentru banii ce vor câștiga, cât pen-

tru a-î deprinde cu ideea că trebuie să lucreze nu numai ca să învețe, dar și pentru ca să câștige.

S'a dis însă că va fi imposibil a se realiza câștigul de 70 lei pe an pe care presupun eu că-l va putea avea un scolar din cursul elementar. Fie, d-lor, și mai puțin; dar ceea-ce pentru mine e principal, este ca industriașul elev să aibă ideea că trebuie să câștige ceva. Eu socotesc că unul din principalele caracterē ale învățămîntului practic este a îndrepta mintea copilului asupra practicei lucrurilor așa cum se petrec, pentru ca școlarul însuși, fără îmboldirea continuă nici a ministrului, nici a directorului, nici a profesorului, se știe ca el trebuie să-și învețe bine m seria, pentru ca cu dînsa să poată trăi în lume.

D-lor, exemple de acest mod de a lucra avem și pe aiurea. Ungaria, în ultimii ani, s'a pus cu toată puterea ca sa desvolte învățămîntul său profesional elementar. În momentul acesta, ea are aproape patru sute de școli de felul acesta, de meserii, și peste o sută de școli de agricultură.

Ungaria este o țară a căreia industrie datează mai de mult și este deja ajunsă la un grad de dezvoltare destul de înaintat; și cu toate acestea o ve-

deți făcând sacrificii pentru învățămîntul profesional elementar; cu cât mai mult trebuie să facem aceasta noi, a cărora industrie este încă în fașă.

Este însă o altă țară, a cărei stare economică este mai ușor de comparat cu a noastră, și al cărei exemplu este conchișător; aceea este Rusia.

Acum câți-va ani Rusia n'avea industrie de loc.

D. Aurelian, dacă nu mă înșel, ne vorbea despre numărul mare al uzinelor din Rusia.

Astăzi știu și eu că sunt, dar acum câți-va ani nu erau, și nu era în Rusia nici industria mică, și mai de loc industria casnică

Ei bine. știți ce a făcut ea? A căutat să înființeze câte o școală elementară de meserii în fie-care sat, și rezultatul dobândit este admirabil. Sunt regiuni întregi cari s'au dezvoltat numai în câți-va ani. În jurul Moscovei, toată țara s'a transformat ca prin farmec. Sunt pe acolo sate întregi cari se înavușesc din esercitarea unei singure industrii.

Este unul al cărui locuitori trăesc opt luni pe an cu industria croitoriei, ale cărei produse le vînd la tîrg, iar restul de patru luni se ocupă cu agricultura; acest sat e unul din cele mai bogate din Rusia.

Sistemul acesta l'a împins Rusia până la extrem, căci a înființat și școli de meserii ambulante, cari funcționează pe rînd în mai multe sate, câte-va luni pe fie-care an.

Resultatele acestor silințe se văd deja: ele se traduc prin avîntul necomparabil chiar al industriei mari, care în vr'o 20 de ani a ajuns de nerecunoscut.

Ei bine, găsiți d-voastră că noi nu trebuie să ne folosim de asemenea exemple cari se potrivesc atît de bine pentru țara noastră, și cereți să pierdem încă câți-va ani ca să facem experiență, să ne lăsăm să ne ducă apa cum ne duce astași, când experiența este deja făcută, și încă cu succes strălucit? (*Aplause*).

D-lor, ca să încheiî această vorbire, deja prea lungă, să'mi dați voie să mă opresc un moment și asupra amenințării ce ne-a aruncat-o d. Take Ionescu, că d-lor vor desființa legea ce discutăm noi, îndată ce vor veni la putere. Mi'amintesc niște cuvinte duse de d. Ionescu acum câțiva ani, când d-sa era ministru Pe atunci, partidul liberal lupta contra legii minelor, care era la ordinea zilei, și declara că dacă legea se va vota sub forma propusă de guvern, și care după părerea liberalilor era con-

trarie constituției, el o va preface.

D. Take Ionescu cu ocasiunea aceea, într'o întrunire publică, a dis: «aceasta e faptă de oameni sălbatici, ca să desființeze ceia ce au făcut adversarii lor».

Il întreb și eu acum : Ce fel trebuie să calificăm noi amenințarea d-sale, de a strica un lucru, numai pentru că d-sa nu a fost în stare să-l facă ? De altminterlea, socotesc că ar fi prudent pentru d-lor să fie mai economi în amenințări de acest fel, pentru că e întrebarea dacă vor fi în măsură să-și realizeze amenințarea ; iar dacă vor realiza-o, e întrebarea : care va fi rezultatul, și pentru d-lor, și pentru țară ? Dacă legea se va putea aplica timp numai de câțiva ani, îi poftesc pe d-lor să o dărime, dacă vor putea. Dacă legea nu va avea vreme sa se aplice, și dacă d-lor vor avea vreme să o desființeze, atunci vom avea cel puțin un lucru câștigat. că se va ști atunci în ce parte se află interesul adevărat pentru clasele muncitoare. (*Aplause.*)

D-lor, eu înțeleg foarte bine grija d lui Take Ionescu și a amicilor d-sale politici : partidul conservator are două programe de guvernământ : Este unul vedut, pe care-l arată și-l trimbițează în toate părțile, acesta servă pentru

vreme de opoziție, și pentru ajunuri de alegeri. Cel nevădut se cunoaște după practica de guvernămînt urmată de conservatori. Din el se vede că conservatorii veșnic au avut frică de clasele de jos, și nici odată nu au vădut cu ochi buni o încercare serioasă de a le ridica, intelectual și material (*Aplause.*)

Și înțeleg foarte bine ca să fi intrat la grijă, când se gîndesc că s'a găsit poate un mijloc practic ca în câțiva ani de zile țeranul să nu mai fie—cum să zic, d-lor?—să nu mai fie ce este astăzi: mai bine să nu mai pun epitete. Așa fiind nu mă mir de loc să arunce d-lor amenințări de desființare.

Noi însă avem datoria de a face tot ce e omeneste posibil pentru binele claselor muncitoare. (*Aplause*), fiind că aceasta e esența, e fundamentul oricărui program liberal.

Asemenea lucruri, d-lor, pot să figureze, sau să nu figureze într'un program serios; dar ele figurează în inima, în convingerile adânci ale oricărui liberal, și nu trebuiesc nici un moment perdute din vedere de partidul liberal, fără ca să renunțe la însuși calificarea lui. (*Aplause*).

D-lor deputați, am ajuns la capătul vorbirei mele. Eū las soarta proiectului de lege în voia d-voastre. Vē rog

să-l judecați în mod cu desăvârșire obiectiv, și dacă găsiți că el atinge scopul pentru care este propus, votați-l; dacă nu-l atinge, și dacă credeți că se poate face mai bine, respingeți-l. (*Aplause prelungite*).

